9th

Stal. in 4°

273 pr

Manahins

F. THOMÆ M. MAMACHII

ORD. PRÆDICATORUM

DE EPISCOPATUS HORTANI ANTIQUITATE

AD HORTANOS CIVES

LIBER SINGULARIS

ROMÆ MDCCLIX

EXCUDEBANT FRATRES PALEARINII

PUBLICA AUCTORITATE

BIBLIOTECA
Sta. Croce di Bosco Marengo

F. THOMÆ M. MAMACHII

ORD. PRÆDICATORUM

DE EPISCOPATU

AD HORTATORIS CIVES

LIBER SINGULARIS

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

ROMÆ MDCCLIX

EXCUDEBANT FRATRES PALEARINI

PUBLICA AUCTORITATE

Bayerische
Staatsbibliothek
München

F. THOMÆ MARIÆ MAMACHII

AD CLER. ORD. P. Q. HORTANUM

PRÆFATIO

QUUM *dudum Paulus Roscius Canonicus, & civis vester vir clarissimus vestro nomine ex me quaesisset, utrum ego Episcopatum antiquiorem esse judicarem Hortanum, an Castellanensem; rogassetque, ut quae eadem de re sentirem, litteris explicare vellem; memini me respondisse, fore ut vobis, cum otium nactus essem, cumulatissime*

tissime satisfacerem . Quo ex tempore , etsi nihil optarim magis , quam ut mihi tantum temporis , spatiique daretur , quantum satis ad liberandam fidem , quam vobis obligaram , esset ; fui tamen tot rebus, tamque gravibus impeditus , ut de quaestione ista vestra momentum mihi vix ullum vacuum ad cogitandum , ad scribendum autem , ne vix quidem esse videretur. Quod si grave fortasse vobis, mihi certe permolestum fuit . Ego enim , qui memoria tenebam , quam semper promti Roscii Cives vestri , paratique fuerint ad ea suscipienda , quæ mihi grata futura arbitrarentur ; quique non idem pro vobis effici a me posse perspiciebam , quo id demum modo tulissem moderate , cum ferendos numquam putarim eos , qui officio , studio , diligentia ab aliis , imprimisque ab amicis vinci se sinerent? Itaque curavi , ut , quam possem citius , ab ceteris me rebus expedirem , daremque operam , ut optaram , vobis . Quod etsi aegre , ac serius, quam putaram , at aliquando saltem summa mea voluptate sum consequutus . Nunc igitur , cum vobis vacem , ordiar , ut jussistis de Horta scribere . Mittam autem,

tem, quae de S. Cassiano urbis vestræ Episcopo a multis tradita in Antiquitates Hortanas *transtulit Justus Fontaninius Archiepiscopus Ancyranus, non quo falsa esse defendam, sed quo sentiam, niti nos iis documentis non oportere, quæ non ab adversariis vestris modo, sed etiam ab aliis quibusdam in controversiam revocari scimus. Non enim est iis monumentis opus, si certa nobis, omnibusque probata suppetant, quæ sequamur. Ac certorum monumentorum genera esse video omnino duo, quorum alterum urbis demonstrat, alterum Ecclesiæ, & Episcopatus Hortæ antiquitatem. Quae quidem ita nexa, atque conjuncta sunt, ut prius nobis muniat ad alterum magis, magisque constabiliendum viam. Quorum utroque, cum Episcopatum Hortanum antiquissimum esse perfecero; tum ad Castellanensem descendam, ostendamque esse hunc Hortano multis seculis recentiorem.*

CA-

CAPUT PRIMUM.

I. Hortæ urbis meminit Plinius. II. Quam esse vetustissimam antiqua monumenta, quæ in ea passim reperiuntur, demonstrant. III. Colonia fuit Romanorum. IV. Sexto, insequentibusque seculis a Scriptoribus Ecclesiasticis celebrata est. V. Muros ejus qui, propter vetustatem ceciderant, multo ante fuisse restitutos constat, quam nominari Castellana Civitas coepisset.

HORTÆ Urbis meminit Plinius in III. Historiæ naturalis *libro* [1] „ Fescennia, *inquit*, HORTANUM, Herbanum, Nepet „. Quibus ex verbis intelligitur, eodem in tractu Nepet, Fescenniam, *Hortanumque* fuisse, adeoque idem hoc esse atque *Hortam urbem*. Nulla enim est ratio, quamobrem quisquam contra esse statuendum putet. Nam in eo tractu alium, præter Hortam, locum, in quem appellatio *Hortani* caderet, reperire, nisi cavillando, non possumus.

II. Atque hanc ipsam esse Hortam, cujus est a Plinio in Historia facta mentio, tot vetera rudera, totque inscriptiones antiquæ, quæ ibidem repertæ sunt; pons item antiquus, cujus adhuc reliquiæ supersunt; columnæ denique structiles, quæ caussa tuendæ contra vim, impetumque aquarum utriusque ripæ fluminis perfectæ fuerant, quæque vulgo *le pile di Augusto* appellantur [2], magno esse argumento debent. Quæ quidem monumenta tam late descripta, tamque præclare illustrata a Fontaninio sunt, ut

1 *Cap.* VIII. *pag.* 321. *tom.* I. *edit. Paris. Hard. an.* 1685.
2 *Vide Fontanin. de Antiq. Horta lib.* I. *cap.* I. *seqq.*

ut qui ea rurſum proferre, atque explicare velit, næ is fruſtra laborem ſuſcipere videatur.

III. Non eſt tamen mihi prætermittenda vetus illa ſane, ac celebris de *Colonia Hortana* inſcriptio, quam e ſchedis Barberiniis ann. 1699. diligenter deſcriptam Fabrettus edidit Inſcript. Antiq. Explic. cap. v. n. 302. pag. 402. edit. Rom. Sic autem habet.

MAVORTI. VLTORI
Q. NINNIVS. Q. F. QVIR. PAETVS
II. VIR. COLON. ORTANAE
AVG. ET. VI. VIR. AVGVSTAL
QVINQVEN. II. SACRVM

Atque ex hac quidem inſcriptione, quam ORTANAM diligentiſſimus Fabrettus *ibid.* vocat, recte concluſum a Fontaninio eſt, in ſeptem, ac viginti urbibus, in quas ab Auguſto Coloniæ militum ductæ fuerant, numerari Hortam oportere [1]. Neque eſt, cur quiſquam miretur, veterum, qui hanc Coloniam memorarint, fuiſſe neminem. Nam Scriptores ejus ætatis, etſi numeri meminerint Coloniarum, nomina tamen taciti præterierunt. Quamobrem autem præterierint, ex Vellejo Paterculo intelligi plane poteſt. Quod enim notum, pervulgatumque ea ætate erat, quodque publicis monumentis, quæ poſtea temporum injuria perierunt, continebatur, id hiſtoriarum monumentis mandandum non putarunt, Sribit enim Vellejus *lib.* I. *Hiſtor. cap.* XIV. *pag.* 5. *edit. Lugd. Batav. an.* 1653. hoc modo: „ Statui . . . huic „ loco inſerere, quæ quoque tempore, poſt Ro-

„ mam,

1 *Ibid. lib.* I. *cap.* II.

„ mam a Gallis captam deducta ſit Colonia juſſu Se-
„ natus: NAM MILITARIUM, & CAUSSÆ, & AUCTO-
„ RES, & IPSARUM PRÆFULGENT NOMINA „. Cavendum autem cuique eſt, ne Sponio aſſentiatur, qui in *Miſcell. Erud. Antiq. pag.* 174. inſcriptionem eandem e ſchedis Barberiniis proferens *Ortonæ*, non *Ortanæ* ſcribit. Hunc namque, qui vetera epigrammata oſcitans [1] legere conſueverat; Fabretto, cujus perſpecta eſt omnibus fides, & diligentia, quique *Ortanæ* legit, præferre non licet.

IV. Sexti ſeculi initio hoc eſt anno 502. in Synodo Romana ſub Symmaco fit Hortæ, quod alio loco oſtendetur, commemoratio. Medio autem ſexto ſeculo, cum Vigilius Eccleſiam moderaretur, Beliſarius Patricius (quod Anaſtaſius Bibliothecarius in *Vigilio* [2] ſcribit) *fecit Xenodochium . . . . . in via Flaminia juxta Civitatem Hortas*. Extremo fere ſeculo VI. cum Gregorius Magnus Pontificatu Romano potitus eſſet, ut eſt auctor Paulus Diaconus *lib.* IV. *Hiſtoriæ* „ [3] Romanus Patricius Exarchus Ravennæ Romam „ properavit, qui dum Ravennam revertitur, re-„ cepit civitates, quæ a Longobardis tenebantur, „ quarum iſta ſunt nomina: Sutrium, Polimartium, „ HORTA, Tudertum, Ameria &c. „ Floruit Paulus Diaconus ſeculo Eccleſiæ VIII. Non diſcrepant, quæ tradit Anaſtaſius Bibliothecarius, ſive quiſquis demum eſt libri Pontificalis IX. ſeculi Scriptor in *Gregorii Magni* vita [4] „ Eodem tempore venit Romanus Pa-„ tri-

1 Vide quam graviter Sponius hoc in genere peccare ſolitus fuerit, apud Fabrettum *ibid. pag.*442. *ſeqq. & pag.*480.
2 *Tom.* III. *Scriptor. Rer. Italicar. pag.* 131. *edit. Murat. Mediol. an.*1723.
3 *Pag.*455. *tom.*1. *Script. Rer. Ital. edit. ejuſd.*
4 *Tom.* III. *Script. Rer. Ital. pag.*134. *edit. ejuſd.*

„ tricius, & Exarchus Romam, & dum revertere-
„ tur Ravennam, retinuit civitates Polimartium,
„ *Hortas*, Tudertum, Ameriam, Perusiam, Luceo-
„ lis, & alias multas „. Ameriam autem, Sutrium, Polimartium, Tudertum quis neget, eodem in tractu, atque *Hortam* esse? In Peutingeriana tabula antiqua quidem illa, ac celebri *Segm.* v. *&* iv. *edit. Vindobon. an.* 1753. adnotatum est: Roma Ameriam via Amerina proficiscentibus priore loco occurrere *Vejos*, inde *Bacanas*, mox *Nepe*, deinceps *Falerios*, proxime *Castellum Amerinum*, quod modo *Bassanellum* appellatur, deinde *Ameriam*, post *Tudertum &c.* Jam vero inter Nepesinos, Falerioisque ad occidentem Solem vergens, in via quidem Clodia, seu Claudia, vel potius Cassia Sutrium ponitur. Quod ipsum legere in Itinerario Antonini licet: Nam in *Itinere a Luca Romam per Clodiam pag.* 286. [1] *post Cassii forum* Sutrium memoratur. Quam igitur a Plinio *Hortanum*, *Hortaque* a Paulo, & Anastasio cum urbibus Nepet, Ameria &c. numeretur, quid est, quod Hortam quisquam ibi fuisse aut neget, aut dubitet, ubi sita nunc est inter Falerios, & Ameriam, a via tamen regia paullulum deflectentem? Qua ex re factum arbitror, ut ea ab antiquis Geographis plerisque omnibus, qui urbes littorales, inque viis regiis constitutas describere solebant, omitteretur. Quorum quidem silentium detrimento Hortanis esse non potest. Plus enim unius Plinii ajentis auctoritas valet, quam ceterorum sive Geographorum, sive Historicorum tacentium. Quod si quemquam id silentii genus movet; caveat is profecto, ne Ocricolum, Narniam, Inter-

1 *Edit. Amstel. an.* 1735.

ramniam urbes nullas VII. vel VIII. ſeculo fuiſſe fateri cogatur, propterea quod Anonymus Ravennas, qui oppida Italiæ ea ætate deſcripſit, earum nuſquam meminerit. Atque is Anonymus, qui ut dixi, utque eſt a Porcheronio Cl. Viro ejus librorum editore animadverſum, VII. Eccleſiæ ſeculo floruit, *libro* IV. *pag.* 214. *edit. Pariſ. an* 1688. urbes ejus, quem paullo ante memoravi, tractus enumerans: *Tuder*, inquit, *Ameria*, HORTAS, *Faleris*, *Galeneſe*, *Nepe*. Rurſum Anaſtaſius (in *Zacharia*[1], qui medio ſeculo VIII Pontificatu perfunctus Maximo fuit) *A* (Traſymundo) *rege*, inquit, *ablatæ ſunt a Romano ducatu civitates quatuor, ideſt Ameria*, HORTAS, *Polimartium, Blera*; & paullo poſt: *Qui dum in* HORTANAM *convenisſet civitatem, ipſeque rex ejus cognoviſſet adventum, miſit Grimoaldum miſſum ſuum, qui ei obvius factus uſque ad Narnienſem perduxit civitatem*. Et pag. 162. *In primis Amerinam Civitatem, deinde* HORTANAM, *dumque in Polimartio caſtro convenisſent, eumque recepiſſet, & fuiſſet itineris longitudo per circuitum finium Reipublicæ eundi uſque ad Bleranam Civitatem per partes Sutrinæ Civitatis &c.* Quod autem rem magis, magiſque ſtatuit, atque confirmat, illud profecto eſt, quod idem ſcribit Anaſtaſius in Leone IV.

V. Numero enim CV. *pag.* 242. *tom.* III. *Scriptor. Rer. Italicar.* „ in HORTANÆ, inquit, & Amerinæ „ VALDE ANTIQUARUM CIVITATUM, quarum muri, ac „ portæ PRÆ NIMIA VETUSTATE temporum uſque ad „ ſolum ceciderant, & funditus deſtitutæ manebant, „ quas modo fures, modo latrones ingredi patentibus „ adi-

1 *Tom.* III. *Script. Rer. Ital. pag.* 161.

„ aditis nullo reſiſtente cuſtode facilius poterant,
„ ipſæ adeo ſolertiſſimus Præſul tantam civitatum
„ prædictarum urbium cognoſcens incuriam, eas,
„ quas prætitulavimus civitates hortatu ſuo, ac ſtu-
„ dio muris novis, portiſque prioribus minime diſſi-
„ milibus ad priſtinum locum, ſtatumque gratia
„ corroboratus divina reduxit „. Videtiſne ut Hor-
tam cum Ameria comparet, faciatque utramque ve-
tuſtate parem? Quemadmodum autem duas illas Ur-
bes ſeculi IX. Scriptor UALDE ANTIQUAS appellaſ-
ſet, earumque muros præ NIMIA VETUSTATE *ad ſolum uſque cecidiſſe* affirmaſſet, quarum alterutram cen-
ſuiſſet eſſe recentiorem Auguſti temporibus? Fuiſſet
enim perridiculum *valde antiquam Civitatem* dicere,
quam ante novem ſecula conditam non putaſſet. Dan-
dum igitur omnino eſt, Hortam urbem (quam Ana-
ſtaſius idem in *Benedicto III. pag.* 248. *quadrageſimo a Roma milliario diſtare* ſcribit) ante fuiſſe cond-
tam, quam eſſet in Italiam inlatum Chriſtianum no-
men. Quamquam non dubito, quin multo etiam ſit
antiquior. Sed eſt, quod mihi nunc ſumo, ad meum
inſtitutum ſatis. Non eſt autem opus poſterioris æta-
tis monumenta perſequi. Sunt enim magnam par-
tem deſcripta in extremo opere *de Antiquitatibus Hor-
tæ* a Fontaninio. Jam hoc tenetis Hortam antiquam
ſane urbem, & copia veterum monumentorum il-
luſtrem eſſe.

CAPUT SECUNDUM.

Hortanam Eccleſiam, & Epiſcopatum repeti ab Apoſtolorum tempotibus oportere, ſimile eſſe veri demonſtratur.

NUnc de antiquitate Eccleſiæ, & Epiſcopatus Hortani, ut potero, explicabo brevi. Sic autem cenſeo: fuiſſe Epiſcopum Hortanis datum, cum Chriſtiani eſſe Hortæ cœperunt. Quare ſi qui fuerunt ætate Apoſtolorum in ea urbe Chriſtianis ſacris initiati, ii quidem certe Epiſcopum habuerunt. Nam Apoſtoli *primitias* eorum, quos Chriſto in quaque urbe conciliaſſent, Epiſcopos conſtituere conſueverant. Cujus rei Clemens Romanus Petri auditor in *Epiſtola ad Corinthios prima* teſtis eſt locuples. *Numero* enim XLII. *pag.* 29. *tom.* 1. *Collect. Epiſtolar. Rom. Pontificum Editionis Couſtantii an.* 1721. „ Prædicantes, *inquit*, (Apoſtoli) per regiones, ac urbes, „ primitias earum ſpiritu cum probaſſent in EPISCOPOS, & Diaconos eorum, qui crediturі erant, conſtituerunt „. Jam vero in urbe, quæ XL. circiter millia paſſuum Roma diſtabat, quis neget, veri eſſe ſimile, jam uſque ab eo tempore, quo Petrus in Italia Chriſtianum nomen latiſſime propagavit, fuiſſe aliquos, qui baptiſmo initiati Chriſto ſe devoviſſent? Puteoliſne, quod oppidum tam longe ab urbe abeſſet, Chriſtianos reperiſſe Paulum, quiſquam, ajente Luca, inficietur? *Act. cap.* XXVIII. *verſ.* 143. *ſeq. Venimus Puteolos; ubi inventis fratribus, rogati ſumus manere apud eos dies ſeptem.* Si autem Puteolis Chriſtiani, antequam Paulus in Italiam navigaſſet, flore-

florebant; quid eſt, quod Hortæ quiſquam nullos floruiſſe pugnet, quum revocari in controverſiam nequeat, Petrum omni ope curaſſe, ut præſertim in urbes, locaque Romæ proxima vera religio induceretur? Quod ſi medio fere ſecundo ſeculo, ut eſt ab Juſtino Martyre ejus ætatis illuſtri Scriptore conſignatum litteris, locus, immo vero angulus fere orbis terrarum nullus erat, qui Chriſtianis vacaret; Hortæ ne, quæ propinqua Urbi reliquarum omnium principi, dominæque erat, ac proinde in Chriſtianorum Romanorum oculis, inque tanta hominum luce verſabatur, nullos fuiſſe credemus, qui abjecta ſuperſtitione, ſacris ſe noſtris adſtrinxiſſent? Sunt autem Juſtini verba: *In Dialogo cum Tryphone n.* CXVII. hujuſmodi [1] „ Nullum omnino genus eſt ſive Græco-
„ rum, ſive Barbarorum, ſive quolibet nomine ap-
„ pellentur, vel Hamaxobiorum, qui in plauſtris
„ degunt, vel Nomadum, qui domibus carent, vel
„ Scenitarum, qui pecora paſcentes habitant in ten-
„ toriis, nullum, inquam, ejuſmodi genus eſt, in
„ quo non per nomen Crucifixi Jeſu preces, & gra-
„ tiarum actiones Patri, & Creatori univerſorum
„ fiant „. Quin etiam Hermas, qui ſeculo Eccleſiæ I. floruit, in eo libro, quem *Paſtorem* inſcripſit *lib.* III. *cap.* IX. *num.* XVII. *pag.* 290. *tom.* I. *Apoſtolicor. PP. Edit. Londin. an.* 1746. „ Univerſæ, *inquit*,
„ nationes, quæ ſub cælo ſunt, audierunt, & cre-
„ diderunt, & uno nomine filii Dei vocati ſunt „. Jam vero Lactantius, ſive quiſquis demum eſt Lucius ille Cæcilius, qui quarto ſeculo imperante Conſtantino librum *de Mortibus Perſecutorum* perſcripſit, *cap.* II.

1 *Pag.* 222. *edit. Venetæ an.* 1747.

cap II, *pag.* 184. *tom.* II. *opp. edit. Pariſ. an.* 1748. „ Di-
„ ſcipuli, *inquit*, qui tunc erant undecim, adſum-
„ tis in locum Judæ proditoris Matthia, & Paulo,
„ diſperſi ſunt per omnem terram ad Evangelium
„ prædicandum, ſicut illis magiſter Dominus im-
„ peraverat, & per annos XXV. uſque ad principium
„ Neroniani Imperii per omnes Provincias, & CI-
„ VITATES Eccleſiæ fundamenta miſerunt: Cumque
„ jam Nero imperaret, Petrus Romam advenit, &
„ editis quibuſdam miraculis, quæ virtute ipſius Dei,
„ data ſibi ab eo poteſtate, faciebat, convertit mul-
„ tos ad juſtitiam, Deoque templum fidele, ac ſta-
„ bile collocavit. Qua re ad Neronem delata, cum
„ animadverteret non modo Romæ, ſed UBIQUE
„ quotidie magnam multitudinem deficere a cultu
„ idolorum, & ad religionem novam, damnata ve-
„ tuſtate tranſire, ut erat execrabilis, ac nocens ty-
„ rannus, proſilivit ad excidendum cæleſte templum.

CAPUT TERTIUM.

I. Quod ſi demus ſecundo, tertiove ſeculo Hortanorum aliquos ad Chriſtiana ſacra acceſſiſſe; eos certe jam uſque ab eo tempore Epiſcopos habuiſſe, fateamur neceſſe eſt. II. S. Lannus ſub Diocletiano paſſus Epiſcopus Hortanorum fuit.

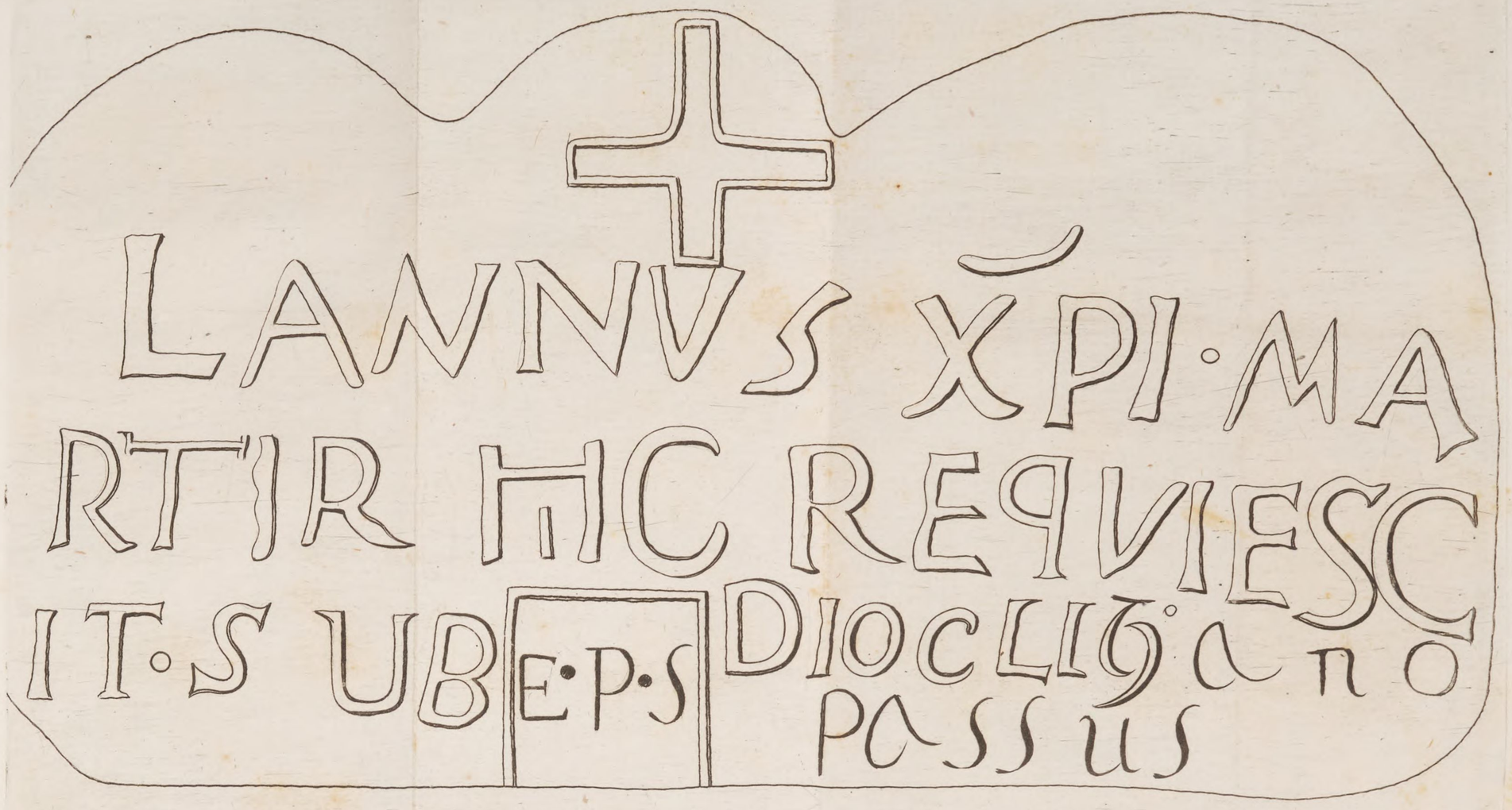
I. DEmus autem nullos primo ſeculo fuiſſe Chriſtianos Hortæ. Quid? an ne ſecundo quidem, cum omnia orbis loca plena Chriſtianorum eſſent? Lactantius ecce libro, quem modo indicavi *cap.* III. *pag.* 187. „ Reſciſſis, *inquit*, actis tyranni (Domi-
„ tiani)

„ tiani) non tantum in ſtatum priſtinum Eccleſia re-
„ ſtituta eſt, ſed etiam multo clarius, ac floridius
„ enituit; ſecutiſque temporibus, quibus multi, ac
„ boni principes Romani Imperii clavum, regimen-
„ que tenuerunt, nullos inimicorum impetus paſſa,
„ manus ſuas in ORIENTEM, OCCIDENTEMQUE por-
„ rexit, ut jam nullus eſſet TERRARUM ANGULUS
„ tam REMOTUS, quo non RELIGIO DEI PENETRASSET,
„ nulla denique natio tam feris moribus vivens, ut
„ non ſuſcepto Dei cultu ad juſtitiæ opera miteſce-
„ ret „. Homines omnium ferociſſimos, immaniſ-
ſimoſque Hortanos fuiſſe, adverſariorum ſententia,
oportet, ut qui cum angulus nullus in orbe terra-
rum eſſet, in quo non aliqui Chriſtiani reperirentur,
in ea urbe ne perpaucos quidem ſecundo ſeculo, ter-
tiove vixiſſe putent. Lactantio præiverat Plinius
Scriptor Ethnicus, & Trajani Cæſaris æqualis. Is
libro X. *epiſt.* XCVII. *pag.* 031. *edit. Lipſ. an.* 1711. de
Chriſtianis agens: „ Multi, *inquit*, omnis ætatis, om-
„ nis ordinis, utriuſque ſexus etiam, vocantur in
„ periculum, & vocabuntur. Neque enim Civita-
„ tes tantum, ſed Vicos etiam, atque agros ſuper-
„ ſtitionis (*ſic enim veram appellabat religionem*) iſtius
„ contagio pervagata eſt „. Tertullianus *Apologet.*
cap. XXXVII. *pag.* 115. *edit. an.* 1745. „ Heſterni ſumus,
„ *inquit*, & veſtra omnia implevimus Urbes, Inſu-
„ las, Caſtella, Municipia, Conciliabula, Caſtra
„ ipſa, Tribus, Decurias, Palatium, Senatum, Fo-
„ rum. Sola vobis reliquimus templa „. Et *lib.* 1. *ad*
Nation. cap. 1. *pag.* 40. *ſeq.* Ethnicos alloquens: „ Ob-
„ ſeſſam, *inquit*, vociferamini civitatem: in agris,
„ in caſtellis, in inſulis Chriſtianos „ Et *lib. Adver-*

ſus

ſus Judæos cap. VII. *pag.* 189. In quem alium univerſæ „ gentes crediderunt, niſi in Chriſtum, qui jam ve„ nit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt, Par„ thi, Medi, Elamitæ, & qui inhabitant Meſo„ potamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, „ & incolentes Pontum, & Aſiam, & Pamphiliam, „ immorantes Ægyptum, & regionem Africæ, & „ trans Cyrenem inhabitantes, Romani, & incolæ „ tunc & in Hieruſalem Judæi, & ceteræ gentes, ut „ jam Getulorum varietates, & Maurorum multi „ fines, Hiſpaniarum omnes termini, & Galliarum „ diverſæ nationes, & Britannorum inacceſſa Roma„ nis loca, Chriſto vero ſubdita, & Sarmatarum, „ & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & „ additarum multarum gentium, & provinciarum, „ & inſularum multarum nobis ignotarum, & quæ „ enumerare minus poſſumus; in quibus omnibus „ locis Chriſti nomen, qui jam venit, regnat „. Hæc ille extremi ſecundi, ineuntiſque ſeculi tertii præclarus Scriptor. Atque eo tempore Epiſcopi *Nationum* creari Romæ imprimis conſuerant, ut novis Eccleſiis, ſi quas tum conſtitui contigiſſet, præficerentur. Quo ex genere Epiſcoporum Gajum Presbyterum Romanum fuiſſe conſtat. Confer Photium *Codic.* XLVIII. *pag.* 38. *Bibliothecæ edit. an.* 1652. Quod ſi tam late propagata tum Chriſtiana Religio ubique terrarum erat, ut vel in vicis quibuſque Chriſtiani eſſent; eorum nullos Hortæ, quæ urbs tam prope Roma aberat, viguiſſe; vel ſi viguerunt, Epiſcopum non habuiſſe, quis credat? Medio ne tertio ſeculo e *viliſſima exiguaque parte Italiæ Epiſcopos tres fuiſſe a Novatiano accitos* Cornelio Pontifice affirmante

Epiſt.

LANVS XPI·MA
RTIR HIC REQVIESC
IT·SUB E·P·S DIOCLIG ANO
PASSUS

Epist. ad Fab. Antioch. apud Euseb. lib. VI. *cap.* XLIII. *Hist. Eccl.* assentiar, Hortæ autem quæ urbs celebris, illustrisque erat, unum aliquem ea dignitate claruisse non item assentiar?

II. At desunt monumenta. Nego enim vero. Extremo enim seculo III. atque ineunte IV. non solum Christianos floruisse Hortæ, sed Episcopum etiam obtinuisse veterum monumentorum auctoritate liquet. Bassanellum locus est Horta IV. fere mill. pass. distans. In eo autem loco an. 1628. die 25. Martii jussu Angeli Gozzadinii Hortani Episcopi apertum sepulcrum S. Lanni, in eoque inventa lateritia tabula fuit, in qua est scriptum hoc modo:

✣

LANNVS XPI MA

RTIR HIC REQVIESC

IT SVB |E.P.S| DIOCLITIANO

PASSVS

Hanc inscriptionem, cujus quidem schema adjuncta tabula exhibet, non esse quarto seculo, quo Lannus decessit, recentiorem, indicio esse forma characterum debet. Nam erat tunc quidem ea in usu, ut ex altera in cœmeterio Cyriacæ inventa, quam mox describam, perspicitur. Fuit enim hæc marmori insculpta Urso, & Polemio Consulibus, anno videlicet aeræ Christianæ 338. cum Julius I. Pontificatu Maximo fungeretur. Affertur autem a Boldetto *tom.* I. *delle Osserv. sopra i Cimiter. lib.* I. *cap.* XIX. *pag.* 84. *edit. Romanæ an.* 1720. sic autem habet:

ANIME INNOCEN
TI GAVDENTIAE QVE VI
XIT AN. V. M. VII. D. XXI. IN PACE
Mercurius Pater Filiae v. idus Novemb.
Urſo, & Polemio Coſs.

Quin etiam characterum figuræ, quibus poſtrema hæc verba *Mercurius Pater Filiæ* v. *idus Novemb. Urſo, & Polemio Coſs.* in altera hac inſcriptione exprimuntur, multo ſunt rudiores, quam eæ, quæ cernuntur in Epigrammate Lanni, ut ex adpoſita tabula intelligi plane poteſt. Quum igitur ſub Diocletiano Martyras Horta habuerit (nam eſt is locus in Dioeceſi Hortana, eſtque S. Lannus patronus Hortæ) quid eſt, quod quiſquam eam urbem eadem ætate Epiſcopo, & Eccleſia caruiſſe cenſeat? Eſt autem incredibile, repente tunc natos fuiſſe Chriſtianos Hortæ. Ante initium igitur quarti vel ante exitum IIII. ſeculi, quo paſſus eſt Lannus, adeoque extremo ſaltem tertio ſeculo Chriſtiani ibidem fuerint, neceſſe eſt. Quid? ſi idem Lannus Epiſcopus Hortanorum fuerit? Nam τὸ E. P. S. præterquam *Epiſcopum*, quid aliud indicare queat, ne ſuſpicari quidem poſſumus. Atque his tribus litteris E. P. S. majores noſtros, ut *Epiſcopum* indicarent, uti conſueſſe, cum ex aliis multis Inſcriptionibus, tum ex hac potiſſimum IV. ſeculi, quam affert Muratorius *to.* IV. *Theſauri Antiqu. p.* MDCCCLVI. *num.* 7. perſpicitur:

ANIMEINNOCEN
TICAVDENTIAEQVEVI
XITCAN·V M·VIIDXXI INPACE

L'ultima riga si legge in questa maniera

MERCVRIVS PATER FILIÆ V. IDVS NOVEMB: VRSO, ET POLEMIO COSS:

T. I. X. N. EGO DAMASI
VS VRB. ROME EPS AN
CDOMV CONSECRAVI
. . . . . N. R. Q. S. M. PA. S. PE.

Hoc eſt *Titulus* in *Chriſti nomine*. *Ego Damaſus Urbis Romæ Epiſcopus hanc domum conſecravi &c.* Quum autem IV. ſeculo το EPS. idem atque *Epiſcopus* ſignificaret, non hercle video, cur non item in inſcriptione s. Lanni quæ ſeculo eodem ineunte perfecta eſt, τὸ E. P. S. Epiſcopum ſignificare non debeat. Jam reliquæ inſcriptiones, etſi recentiores aliquanto ſint, ad rem tamen illuſtrandam conferunt. Nam Martini Epiſcopi, quam a Donio accepit Muratorius, tranſtulitque in *tom.* IV *Theſauri Antiquitatum pag.* MCMX. *n.* 2. hujuſmodi eſt.

HIC REQVIESCIT MARTIN
EPS ET MONACHVS
ROGO VOS OMS QVI HINC
TRANSITIS ORAE PRO ME
ANC TVBAM PRVDENS
QVICVQVE RVPERE CERTAT
CVM IVDA GEMITVS EXPERIE
TVR INOPS
OBIIT XII. KL MARTII

Mitto reliquas. Interdum pro EPS. veteres EPC ſcribebant. Confer Murarorium *ibid. pag.* MDCCCLXXXVIII. *num.* 8. & *pag.* MDGCCLVII. & *pag.* MCMXLVI. *num.* 2. & *pag.* MCMLV. *num.* I. & *pag.* MCMLVII. Scio Splend. Andream Pennatium *in vita s. Eutitii lib.* IV. *cap.* IV. *p.* 93. *edit. Montis Fiſcon. anno* 1721. vehementer negare, τὸ E. P. S. ob interjecta puncta eodem ſpectare, atque τὸ *Epiſcopus*. Sed is minus ſe prodit in veterum monumentis exercitatum. Nam ut eſt a Cl. eruditiſſimoque Lupio Societ. Jeſu Presbytero *in Monum. s. Severæ* animadverſum ſ. x. *edit. Panorm.* nulla eſt punctorum in inſcriptionibus præſertim Chriſtianis habenda ratio. Scribit enim hoc modo: *pag.* 67. *Mos illitteratus dividendi punctis ſillabas novus non accidet, niſi iis, qui* PARUM *ſunt in re lapidaria verſati*. Confer eumdem ibid. *pag.* 71. & *pag.* 72. ubi: *Neque vero*, inquit, *alia deſunt, eaque, ut reor, inedita pravæ hujus interpunctionis exempla, ne quis putet, eum morem paucorum tantum, eorumque indoctorum fuiſſe*. Poſtremo *pag.* 74. quo loco tabulam commemorat fictilem (fictilis item eſt, ut dixi, Lanni tabula) in qua l. Allii Maximi fit mentio, hoc modo.

MAXIMI

L AL LI

In ſumma, inquit, *nihil eſt frequentius embolimæis hiſce punctis in monumentis antiquorum, præſertim poſt ſeculum ſecundum*. Adiſis Fabrettum *Inſcript. Dom. Antiquar. pag.* 374. *ſeqq.* apud quem etiam *cap.* VIII. *Inſcriptionum earumd. pag.* 551. *num.* 22. epitaphium extat Sabiniani, quod eſt hujuſmodi.

SABINIANVS. IN PACE
QVI VIXIT ANNOS ET
MENSES V. DIES. VI

Cur poſt vocem *Sabinianus*, & poſt numerum v. & poſt *dies* puncta cernuntur, poſt reliquas vero voces, numeroſque non item? Conſule eumdem Fabrettum *ibid. pag.* 553. *num.* 35. 37. *&* 554. *num.* 45. 49. *&* 50. *pag.* 557. *§.* XXXVIII. *litt. H. & n.* 62. *&* 63. *&* *pag.* 558. *§.* XXIX. XXX. *&* XXXI. *&* *p.* 559. *§.* XXXVI. *p.* 587. *&c.* Longum eſt omnia perſequi. Quid? ſi ſyllabas ejuſdem vocis modo punctis diſtinguere conſueverint veteres, modo contra? Apud Fabrettum *pag.* 573.

GAV. DEN. TIVS. IN PACE QVI
VIXI. T ANNIS XX ET VIII
MENSIS CINQVE. DIES
BIGIN. TI. A. BET. DEPOS
SONE. X. KA. L. OC. TOBRES.

Hoc

Hoc eſt: *Gaudentius in Pace qui vixit annos* XX. & VIII. *menſes* V. *dies* XX. *habet depoſitionem* X. *Kal. Octobres*. Apud Boldettum *Oſſerv. ſopra i Cimiterj pag.* 403.

PA. CA. TI.

DE. POS. TIO

III. KAL. IVL

Pacati depoſitio III. *Kal. Iulias*. In atrio interiori Eccleſiæ s. Sabinæ.

OC. TA. VI. AE. MA. TRO. NAE
VI. DV. AE. DE. I.

Octaviæ Matronæ viduæ Dei. Itaque minus verſatum fuiſſe in Antiquitatibus Chriſtianis Pennatium oportet, quem puncta ſic conturbarint, ut τὸ E. P. S. eodem ac τὸ' *Epiſcopus* recidere inficiaretur. Atque is quidem ſi ex me quærat, quamobrem τὸ EPS. idem eſſe ac τὸ' E. P. S. arbitrer; feret, opinor, ut ipſe quoque interrogem, cur τὸ' GAV. DEN. TIVS &c. eodem ac τὸ' *Gaudentius* pertinere putet? Quod ſi nihil puncta officiunt, quo minus τὸ GAV. DEN. TIVS idem ac τὸ' *Gaudentius* indicet; quid eſt quod Pennatius punctorum cauſſa deterreatur, quin τὸ' EPS. eodem ac τὸ E. P. S. revolvi, ſpectareque judicet? Rurſum expediat ille, antequam ſibi a me ſatisfieri poſtulet, cur τὸ DE. POS. TIO, quod in exemplo modo deſcripto Boldetti legitur, quodque punctis diſtinctum eſt, ab voce DEPOSITIO (qua in voce puncta cernuntur omnino nulla) non diſcrepet? Hoc dicet, ſat ſcio:

ſcio: viſum id quidem fuiſſe aut Auctori ejus inſcriptionis, aut Sculptori aptius; rationem autem, cur ita ei fuerit viſum, afferri ab ſe nullam poſſe. Nam in veterum Chriſtianorum ſepulcralibus epigrammatibus innumerabilia prope exempla vocum interpunctionibus diſtinctarum obſervantur, quarum interpunctionum cauſſas nobis ne ſuſpicari quidem licet. At hoc ſi ita eſt, ut eſt revera, puncta profecto impedire non poterunt, quominus litteris EPS eadem competat, ac litteris E. P. S. ſignificatio.

Quamquam hoc etiam ſæpe animadverti, fuiſſe apud veteres Chriſtianos in uſu: ut cum duabus, tribuſve conſonantibus litteris vocem aliquam exprimere in ſuis monumentis vellent, modo cuique litteræ punctum adponerent; modo contra non adponerent. Ac ne quis fruſtra id a me dici exiſtimet, exemplis utar imprimis vocis DEPOSITVS. Hanc duabus, tribuſve litteris majores noſtri complectebantur hoc modo: DP. & DPT. ſine punctis, vel inſertis punctis D. P. & D. P. S.

Apud Boldettum *pag.* 80.

AVR. ALEXANDER. QVI VIT
ANNVS. XVII. MN. VII. DP
XII. OCTOB. VALENTINIANO
III. ET VALENTE. III. COSS.

A T ω ☧

Aurelius Alexander qui vixit annos XVII. *menſes* VII. *Depoſitus* XII. *Kal. Octobres Valentiniano III. & Valente Conſulibus.* Spectat ad annum 370. Rurſum *pag.* 414.

EL-

EL. SECVNDINO. BENEMERENTI
MINISTRATORI CHRESTIANO IN PACE
QVI VIXIT. ANN. XXXVI. DP III. NON MAR.

Ælio Secundino Benemerenti Miniſtratori Chriſtiano in Pace, qui vixit anno XXXVI. *Depoſito* III. *nonas Martias.* Confer apud eumdem Inſcriptionem Mandræ *pag.* 454. Sed nolo eſſe longus. Satis enim hæc eſſe exempla poſſunt. Sexcenta ejuſmodi apud Muratorium, Fabrettum, Lupium, Marangonium reperire eſt. Ferte tamen, hoc unum ut addam, ex Marangonio, qui in Actis s. Victorini *pag.* 95. Felicis epitaphion deſcribit hoc modo.

FELIX. QVIB. ANNVS DN XX
VIII DP. V. IDVS IVLIAS

Felix qui vixit annos plus minns XXVIII. *Depoſitus* V. *idus Iulias*. At τὸ DP. quod hic, & τὸ DPT quod in inſcriptione *Vereini* apud Boldettum ibid. *p.* 489. ſine punctis ſcriptum eſt, in innumerabilibus aliis interpunctionibus notatum, diſtinctumque perſpicietis.
Apud Marangonium *ibid. pag.* 93.

BELLATOR
IN PACE
D. P. PR. K. DEC

Bellator in pace depoſitus prid. Kalend. Decembres. Apud Boldettum *pag.* 433.

PA-

PATERNA . QVE . VIXIT . ANN. XXIIII.
ET DIMISIT FILIVM . ANN. VI.
D. P. &c.

Paterna quæ vixit annos XXIV. *& dimisit filium annor.* VI. *Deposita &c.* & pag. 453.

FRVCTVOSA
FLORIDA . D. P. PRID. KAL.
FEB.

Fructuosa Florida deposita pridie Kal. Februarias & *p.* 397.

D. P. CECILII . PRID. ID. IVN.

Depositio Cæcilii prid. Idus. Iunias . & pag. 476.

SEVERAQVE ANNVS P. M. XXXV
D. P. XV. KAL. DEC.

Severa, quæ (vixit) annos plus minus XXXV. *Deposita* XV. *Kal. Decembris .* & pag. 477.

VRSVLO IN PACE . D. P. V: IDVS SEPTEMB

Ursulo in pace deposito V. *Idus Septembris . & p.* 487.

PATERCI . D. P. PR. NON. NOV.
& MARCIANI . D. P. VIII. IDVS . OCT.
IN PACE.

& pag. 490.

D D. P.

D. P. CONSTANTI NOM.
& PETRONIE BENEMERENTI IN P. MAXEN
TIVS FECIT D. P. VII. ID. SEP.

Tempus me deficeret, ſi perſequi omnia vellem. Venio ad D. P. S. Boldettus *pag.* 402. inſcriptionem Victoris ſic exhibet.

D. P. S. IIII. IVN. VICTOR VIXIT ANNIS
XXXXIII. REDDIT IN PACE
FVIT PEREGRINVS.

Intelligitis autem τὸ D.P.S. *depoſitus* ſignificare; quod idem Boldettus *ibid.* animadvertit. Quid? ſi τὸ *Equiti Romano* ſcriptum reperiatur apud Boldettum *ibid. pag.* 386. E. Q. R?

AVRELIO AGAPITO DRACONTIO. E.Q.R. &c.

Age vero τὸ' *Benemerenti* quis neſciat modo litteris B M. modo B. M. aliquando etiam BMT. interdum B.N. M. exprimi? Adiſis Fabrettum *pag.* 573. *& Boldettum pag.* 65. ubi ſic habet.

PETRO FOSSORI B. M. IN PACE

& pag. ead.

SERGIVS ET IVNIVS FOSSORES
B. N. M. IN PACE. BISOM.

Quo loco τὸ' B. N. M. idem eſt atque τὸ' *Benemerentes.*

Rur-

Rursus *pag.* 461. VENERIVS MOMELITIO BTI FECIT hoc est *Benemerenti fecit* & apud Fabrettum *pag.* 136.

D. M.
HIC SVNT POSITI GVMNICI
TRES FRATRES
LVPVS. Q. VIX. A; V. M. VIII. D. XIII.
L
ELENCHIVS. Q. VIX. A. I. M. VII.
VINCENTIVS. Q. V. A. V.
M. VIII. D. XXVIIII.
PATRONI. ALVMNIS. SVIS
B. N. M. R. BVS
FECERVNT
ET BASILIVS PATER.

Videtis ut τοῦ *Benemerentibus* punctis litteræ syllabarum initiales B. N. M. R. BVS dividantur.

At ejusmodi exemplorum pleni sunt Boldetti, Fabretti, Muratorii, atque Marangonii libri. Itaque eos consulite. Prætermittere tamen silentio non possum inscriptionem Secundini, in qua τὸ *Beneficiarius* his litteris B. N. F. expressum est:

SECVNDINO. BENEMERENTI. QVI VIVIT
ANNOS XLII.
B. N.F. PAEFT. PRAET. QVIESCIT IN PACE
VI. IDVS AVG.

Conferam rem omnem in pauca. Si idem τὸ BM. ac τὸ B. M. & B. M. N. est: Si eodem τὸ BNF. ac τὸ B.

N. F. & τὸ B. N. T. ac τὸ B. N. M.; & τὸ D. P. ac τὸ D. P. & D. P. S. pertinet, quid est quod non item τὸ EPS ac τὸ E. P. S. rem eamdem significare putemus? Non enim puncta sensum verborum, siglarumque, ut ostendi, mutant.

Sed Pennatius τὸ E. P. S. sic interpretatur: *Eutychius presbyter sepelivit*. Ridiculum! Nam etsi nota, ac pervulgata prænomina, atque nomina una duabusve litteris exprimi consueverant, ut Marci, Quinti, Sexti, Cnei, Decimi, Tullii hisce notis M. Q. S. Cn. D. T. quæ tamen non erant, integra scribebantur: alioqui intelligi a nemine potuissent. Eutychii autem nomen in usu profecto apud Latinos non erat. Itaque si quis una littera E. illud indicare voluisset; is lectorem implicavisset. Non enim ulla est ratio cur τὸ E, *Eutychium* potius, quam *Eleutherium*, aut *Eugenium*, aut *Evarestum*, aut aliud quodpiam prænomen indicet, cujus initialis littera sit E.

Jam vero Presbyteri appellationem ecquis unquam una littera P. indicatam legit? Evolvite collectiones omnes antiquorum epigrammatum sepulcralium, singulasque inscriptiones veterum Christianorum expendite, *Presbyteri*, *Diaconi*, *Exorcistæ*, *Lectoris*, *Fossoris* vocabula aut integra in ipsis, aut duabus, tribusve litteris comprehensa deprehendetis, ex quibus intelligi possit, quo is munere, cui posita est inscriptio, fungeretur. Atque apud Boldettum quidem *pag.* 416. *Candidi* inscriptio sic habet:

CANDIDVS PRESB.

Et Basilii, apud Reinesium *pag.* 905. *nnm.* 35.

LOCVS BASILII PRESB. &c.

Rursus apud eumdem Reinesium *pag.* 919. *num.* 90.

LO-

LOCVS GERONTI PRESB. &c.

& pag. 934. num. 155.

TEMPORIBVS S. INNOCENTII
EPISCOPI PROCLINVS ET VRSVS
PRESBB. &c.

& pag. 989. num. 394.

OLIM PRESBYTERI GABINI &c.

& apud Muratorium *pag.* MDCCCLXIII.

† EVFRASIVS PBR.
IN HONORE S. PETRI
APOSTOLI VOTO SVO FECIT

Apud Marangonum in Act. s. Victorin. *pag.* 31.

QVIESCIT BICTORINVS PR̄B.

Rurſus apud Boldettum *pag.* 415. *Aſterii* & *Exuperantii* & *Urbici* Diaconorum, & apud Reineſium *pag.* 915. *num.* 75. *Felicis* item Diaconi.

LOCVS ASTERII
DIACO

LOCVS EXSVPERANTII
DIACON.

VRBICVS ET BALERIVS
DIACON IN PACE

DEPS . EELIX . DIAC. V. IDVS MARTIAS

Petronii autem *Exorciſtæ* apud eumdem *ibid.* hujuſmodi eſt .

PETRONIVS EXORCISTA
HELENE M. B. B. IN . P.

Apud Fabrettum *pag.* 557. LECTORIS vocabulum non uno L. ſed integrum ſcriptum reperies . De Foſſorum appellatione nihil attinet dicere . Multa enim a Boſio , Aringhio , Bottario , aliiſque proferuntur epigrammata , in quibus aut integra , aut quatuor litteris expreſſa cernitur . Apud Boldettum *pag.* 416.

TIGRINIANVS ET ERCVLIVS
FOSSORES . BMSS

Hoc eſt *Foſſores Benemerentes*: & *pag.* 60.

DIOGENES FOSSOR IN PACE DEPOSITVS
OCTABV. KALENDAS OCTOBRIS

& pag. 65.

IVNIVS FOSSOR AVENTINVS F. S

hoc eſt *Fecit Sibi* . Ibid. e Cœmeterio Calepodii :

FELIX FOSSARIVS IN P.

Rurſum ibid. e Cœmeterio Priſcillæ :

LVCILIO FOSSOR. MAXIMINVS
FRATER POSVIT QVI BIXIT A. XXXX
IN PACE

Et

Et

PATERNO FOSSORI BENEMERENTI
BIXIT A. P. M. XXXVI
QVIESCIT IN PACE

Et

FRIGIANVS. ET HERCVLEVS FOSSORES
RVFIO FOSSORI BENEQVESCENTI &c.

Ex his autem inſcriptionibus plane perſpicitis *presbyteri*, *Diaconi*, *Lectoris*, *Exorciſtæ*, *Foſſoris* vocabula una numquam littera exprimi a Majoribus conſueſſe. Intelligi namque volebant, non autem Oedipum requirebant Lectorem, qui quæ ipſi ſcribere conſtituerant, divinaretur.

De S. porro quid dicam? Epigramma enim, ſeu inſcriptio extat omnino nulla, in qua pro *Sepelivit* ſumi queat. Scilicet hoc reſtat, ut τσ' V. S. quod in quibuſdam inſcriptionibus legimus, ſic eſſe explicandum arbitremur: *Urbanus ſepelivit*, non *votum ſolvit*. Qua re quid demum fingi poteſt abſurdius? Oſtendat Pennatius, ſi potis eſt, inſcriptionem aliquam, in qua τσ' S. pro *ſepelivit* accipi queat, aut τσ *ſepelivit* integrum ſcriptum ſit. Mihi certe nullam omnino uſquam licuit legere. Vidi autem, legique inſcriptiones prope innumerabiles. *Poſuit*, *Poſuerunt*, *Depoſitus &c.* ſæpe legi, *ſepelivit* vero, aut *ſepelierunt*, non item.

Sed dabo tot inter inſcriptiones Chriſtianas veteres duas, treſve reperiri, in quibus legatur τσ *ſepelivi*, cujuſmodi eſt ea, quam Nardinus cap. VIII. & Boldettus, qui eam tamen non vidit. pag. 580. in Cœmeterio Nepeſino inventam ferunt.

MAR-

MARCVLVS CIVIS NEPESINVS HAC DIE XXII
IVLII MARTYRIO CORONATVS CAPITE
TRVNCATVS IACET QVEM EGO SAVINILLA
IESV CHRISTI ANCILLA PROPRIIS
MANIBVS SEPELIVI

Quamquam de hac etiam vehementer dubitem; nam ut mittam cetera τὸ XXII. Julii novum eſt. Veteres enim Chriſtiani, ut ex eorum monumentis colligitur, XI. Kal. AVGVSTI, non XXII. Julii ſcripſiſſent. Verumtamen patiar, inquam, duas, treſve reperiri inſcriptiones, in quibus extet τὸ *ſepelivi*, vel *ſepelivit*; at id ut intelligeretur, integrum fuiſſet in iiſdem ſcriptum, non una littera S. notatum, quæ quorſum ſpectaret, ne fingendo quidem aſſequi poſſemus. Quod ſi quis eſt, qui contra ſtatuendum putet, is exempla proferat. Sed afferet profecto nullum; nam, confidenter dico, nullum extat. Quæ namque communes erant voces, uſuque teri conſueverant, non quæ raræ, una tantum littera indicabantur. Itaque τὸ *Depoſitus*; τὸ *in Pace*, τὸ *Fecit*, propterea quod diuturna conſuetudine, uſuque uſurparentur, intelligique proinde facile poſſent, ſimplicibus litteris D. IN P. F. ſæpe propoſita fuiſſe videmus, τὸ *Sepelivi* vero, quod minus eſſet uſitatum una littera S. expreſſum numquam. Et Pennatius tamen non rem unam modo vel numquam, vel perraro uſurpatam, ſed tres ipſas tribus tantum litteris (quæ ceteroqui *Epiſcopatus* notæ erant) ita indicatas jactat; ut ad eas evolvendas, intelligendaſque non interprete perito antiquitatum, ſed ariolo, divinatoreque opus eſſet. Quod ſi cuique ſuo arbitratu,

tu recedere a communi, pervulgataque ratione legendi Antiquariorum, præjudicataſque ſuas opiniones conſectari, utque lubet, ſiglas, notaſque, quæ in monumentis veterum occurrunt, explicare licet; non deerunt ſcilicet, qui alia nomina, alia munera, myſteria etiam quædam fortaſſe tribus illis litteris E.P.S. contineri arbitrentur. Noſtis vos quidem, quam multis modis τὸ PL. MS, quod eſt in Hilari celeberrimo epigrammate, Scriptores quidam ſint interpretati, quos pervulgati illius, uſitatique *plus minus*, quod τὸ PL. MS certe ſignificat, tæderet, ac novis interpretationibus, quas ne fando quidem umquam audivimus, delectarentur. Sed de nota E. P. S. quæ eodem atque *Epiſcopus* pertinet, plura fortaſſe, quam neceſſe fuit.

Nunc iis breviter ſatisfaciam, neceſſe eſt, qui nullam ſe reperire cauſſam conqueruntur, quamobrem τὸ E. P. S. (ſi modo *Epiſcopum* ſignificet) quadrato (quaſi ab ceteris verbis inſcriptione illa comprehenſis ſejungi debeat) incluſum fuerit. Igitur nego id quadratum argumentum eſſe ejus, quam iſti objectant, ſejunctionis. Nam ſi eſſet, jam numerus XIX. (ut vobis in ea, quam mox proponam, quamque Fabrettus *pag.* 21. profert, inſcriptione cernere licet) numerus inquam XIX. circulo incluſus a verbis VIXIT & ANNIS, quæ ſcripta extra circulum ſunt, disjunctus intelligeretur, qua re nihil dici poteſt obtuſius. Eſt autem ea inſcriptio hujuſmodi.

CONTVBERNALI FECIT
VIXIT (XIX) ANNIS

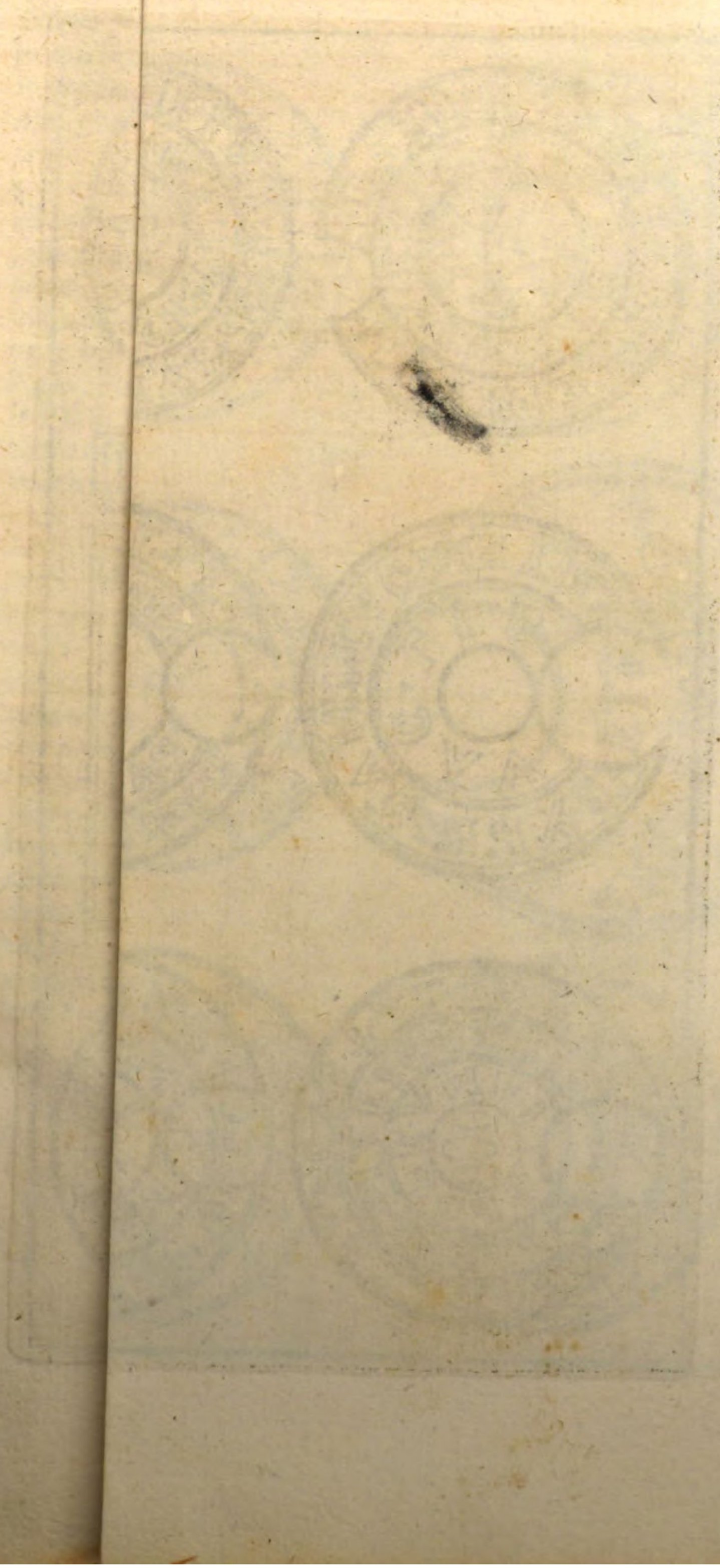
Quid ? ſi ne ſyllabæ quidem NI . & FA , quæ ſunt parallelogrammo inſcriptæ , ad Bonifaciæ nomen componendum conducerent in epigrammate apud Boldettum *pag.365* ? Id vero , quis umquam feret ?

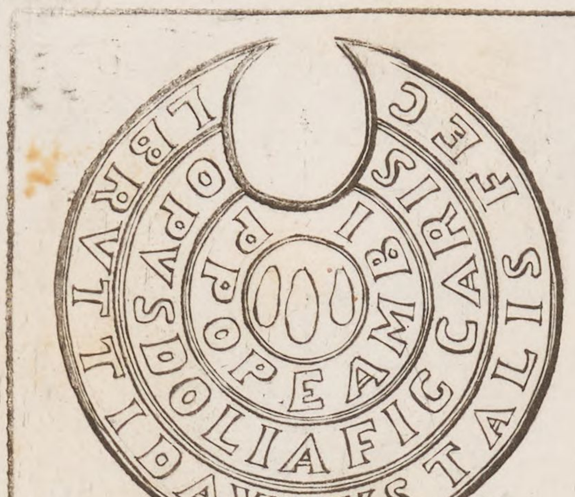

Jam vero litteræ ONI , quæ , voluminis figura interjecta , ſejunctæ videntur ab litteris CRESCENT (ſi vis animadverſioni adverſariorum ineſſet ulla) quo demum modo ad conflandum *Creſcentionis* nomen conferrent ? Affertur ea a Boldetto inſcriptio *pag.* 316. eſtque hujuſmodi .

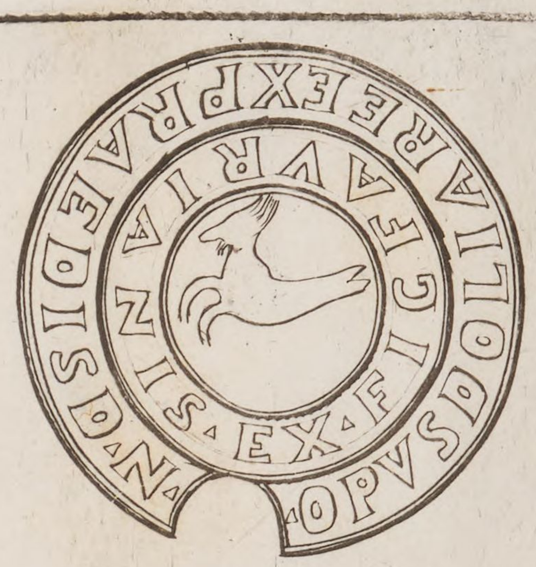

Præterea in inſcriptione , quam protulit Gruterus *pag.* MCVIII. hæ litteræ DD. NN , quæ *Dominorum noſtrorum* ſignificant , quæque incluſæ circulo exhibentur , ad Auguſtos non pertinerent , quorum VICTORIÆ AUGG. in eadem inſcriptione fit mentio.

LIBERTATI AVGVSTALIS
OPPIDO PE AMBISIS
OPERA FACIENDA CVRAVIT

EX PR QVINTA GALIBYS
AVG

OPVS DOLIARE EX PRAEDIS
DNN EX FIGLINIS
AVGG

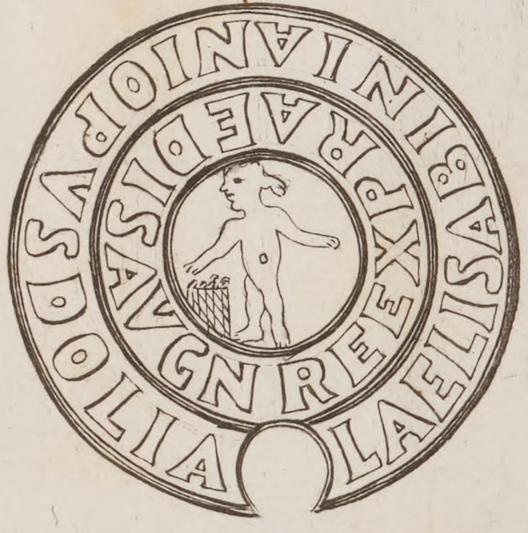

EX PRLVCILLAE AVGG
ODE FIG MERCC
IN PR

COS
PATRI CONSCRIPTI
IN PR
AVGVSTI
DOMITIANI
TRIBVNICIAE

DOLIA EX PRAEDIS DOMITIANIS MINORIBVS
OPVS DOLIARE EX FIG

DOLIA EX FIG CAESARIS
AVGVSTI FORTVNATAE

IMP CAES TRAIANO AVG
EX FIG LIMA MARCIANIS DOLIARIBVS
CCAE FAVORIS

DOLIA EX PRAEDIS IVLIANIS AVGG
LAELIANIS AB AVG N REX

EX FIG DOLIA AMO SERVIANO ET VARO
COS
SERVIANO ITERVM ET VARO

EX FIG DOLIA AEMILIANIS LABRVTIANIS
COS
PRO COS
OPVS DOLARE EX FIG CAESIS IN PRAEDIIS AVCVSTALIBVS

OPVS DOLIA EX FIG PVBLICIANIS AFFLACCAE IN PRAED
COS

EX FIG DOLIA AMO SERVIANO ITERVM ET VARO
COS
PRAEF

DOLIA EX FIG CAESARIANIS PETINO ET APRONIANIS
COS

CMRCI MISTR

tio. Denique, ut cetera, quæ ad rem cofirmandam adduci poſſent, præteream, in lateritiis tabulis (cujuſmodi eſt ea, de qua agimus) circulos plerumque in medio ſigno figulinæ fieri conſueſſe, quibus quidem circulis litteræ inſcriberentur indicantes aut notam temporis, aut eorum, quorum nomina ſcripta extra eoſdem circulos erant, dignitatem; nemo tam eſt ignarus antiquariæ rei, qui neſciat. Sexcenta ſunt ſcilicet apud Fabrettum, Boldettum, alioſque exempla eorum, quæ mox proponam, ſimilia. Exhibentur autem hæc a Boldetto *pag.* 530. Nam in figura v. ut in oppoſita tabula cernitis, extra medium circulum legitur PAETIN. ET APRON. in medio autem circulo COS. Q. Arius Pætinus, & C. Ventidius Apronianus an. 123. conſulatum geſſerunt. In x. figura extra circulum SERVIANO III. ET VARO, in medio vero circulo COS. Rurſum in XI. figura PROP. ET AMBI in medio vero circulo COS. In XIII. quoque & XV. PAETINI, & APRONIANI nomina medio circulo non includuntur, includitur autem τὸ COS. quod & dignitatem conſulum, & temporis notam indicat. Quamquam ratio apud veteres inſcribendorum circulorum ſignis figulinarum (vide figur. VIII.) aut ponendarum in circulo litterarum conſtans non fuit, ut ex fig. I. II. III. IV. VI. VII. IX. XII. XIV. liquet. Jam vero ſi in mediis circulis eæ litteræ interdum ſcribi ſolebant, ut ad temporis notam lectores facilius adverterent animum; quid eſt, quod non item quadrato fuiſſe a figulo in epigrammate Lanni inſcriptum τὸ E. P. S. arbitrer, ut qui legerent, animadvertere facile poſſent, Lannum claruiſſe Epiſcopi dignitate?

CAPUT QUARTUM.

I. *De Epiſcopis Hortanis ſucceſſoribus B. Lanni. Imprimiſque de Leone. II. & Martiniano. III. Blando. IV. Juliano. V. Mauricio. VI. Adamo. VII. Stephano. VIII. Arſenio. IX. Zacharia. X. & Stephano.*

I. QUinam Lanno Antiſtes ſucceſſerit, e certis, teſtatiſque veterum monumentis non liquet. Leonis inſcriptionem affert Fontaninius, quem Leonem v. ſeculo Hortanæ Eccleſiæ præfuiſſe cenſet. Eamdem ego ex lapide (qui primum in Eccleſia s. Johannis in Fonte ad plateam Hortæ ſervabatur, deindeque in ejuſdem urbis parochiale templum s. Petri tranſlatus eſt, quo in templo etiamnum extat) accurate deſcriptam huc eſſe transferendam duxi. Eſt autem hujuſmodi.

HIC REQV.ES
CIT IN PACE IE
OEPC QVI SED
IT ANNO S XXIII
MENSE V. DIE

Po-

Poſtrema inſcriptionis verba temporum injuria deleta ſunt. Ex figura autem characterum, exque formulis verborum, quibus expreſſa inſcriptio eſt, quinto, aut ſexto ſeculo potitum Leonem Epiſcopatu Hortano fuiſſe cognoſcitur. Similis enim eſt hujus omnino inſcriptio anni CCCCLXXXVIII., quam in Diſſertatione de Epitaphio s. Severæ Clariſſimus Lupius Soc. Jeſu Presbyter *pag.* 147, publicavit. Habet enim hoc modo.

† HIC REQVIESCET IN PACE MVNATIA VI.
RELIGIOSA FEMINA QVAE VIXIT ANNO..
PLM. LXX DEPOSITA SVB DI. E PRIDIE NON.
FEBRVARIAS DYDAMIO SIEIDIO VVCC.

Conſulibus, ut cernitis Dynamio, & Sufidio, poſitum id fuit monumentum, hoc eſt an. vulgaris æræ CCCCLXXXVIII. In inſcriptione autem noſtra quod eſt REQV. ESCIT. in hac ponitur REQVIESCET. Punctum autem, quod in medio REQV. ESCIT cernitur, infimæ partis litteræ I veſtigium, meo quidem judicio, eſt; ita ut initio REQVIESCIT legeretur. Sed ea littera I fere tota propter inſcriptionis vetuſtatem deleta eſt, ut pars, quemadmodum dixi, infima una remanſerit, quæ punctum conſtituere videatur. Quamquam ſi REQVESCIT Hortanus lapis haberet, mirabile profecto non eſſet. Nam cum QVESCENTI in permultis veterum Chriſtianorum epigrammatibus ſepulcralibus legatur, non eſt, cur quemquam vel REQVESCIT conturbare poſſit? In Cœmeterio Priſcillæ epitaphium

phium Pauliniani, quod Boldettus reperit, ut *lib.* I. *cap.* LX. *pag.* 317. teſtatur, hujuſmodi erat.

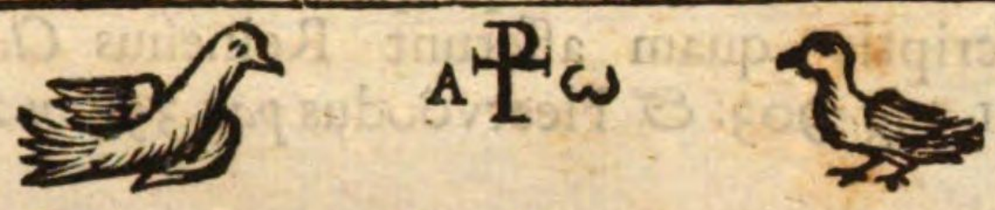
PAVLINVS . FILIO . PAVLINIANO
BENEQVESCENTI . FECIT . IN . PACE
QVI VIXIT MENS. VIII.

Ad ſeculum item V. ſpectare arbitror epitaphion, quod in Cœmeterio Lucinæ repertum eſt, ſimileque eſt (quod ad Crucem epitaphio præfixam, formulaſque quaſdam attinet) Hortano Leonis Epiſcopi. Deſcribitur a Boldetto *lib.* II. *c.* VI. *pag.* 413. eſtque hujuſmodi.

† HIC REQVIESCIT IN PA..
QVI VIXIT . PLM ANN.
COMPARABIT PATRIC. .
.. TER SIBI ET SVIS

Ad idem tempus pertinet inſcriptio, quam Præſul Oliverius reperit in Cœmeterio s. Hippolyti, quamque exhibet Boldettus *ibid. lib.* I. *cap.* III. *p.* 345.

HIC

Seculo item IV. positus hic fuit lapis, quem describit Reinesius *pag.* 984. *num.* 374. referturque a Baronio ad an. 472.

HIC REQVIESCIT IN PACE PRAETEXTATVS
V.I.EXQVAESTOR SC.P.DP.VII.ID.OCT.FESTO V.C.COS
FILIA EIVS PARETEXTATA C. F. DP. XV. KAL. AVG
DECIO V. C. COS.

Festus an. 472. & Decius an. 486. Consules fuerunt. Vide eumdem Reinesium *pag.* 987. *n.* 386. *& pag.* 916. *num.* 78. *& pag.* 964. *num.* 287. *& pag.* 982. *num.* 368. *& pag.* 997. *num.* 429.

Ad sextum seculum pertinent non absimiles inscriptiones, quas describit Reinesius *pag.* 961. *n.* 271. *pag.* 964. *num.* 290. *p.* 978. *num.* 350. *pag.* 980. *n.* 363. *& pag.* 981. *num.* 367. *& pag.* 991. *num.* 403. *pag.* 960. *num.* 267. *& pag.* 936. *num.* 165. *& 937. num.* 168. Est preterea in lapide sepulcrali s. Cassii Episcopi Narniensis scriptum hoc modo apud Boldettum *pag.* 353.

RQ. IN PACE PRID. KAL. IVL. PC. BASSI
IVC. ANN. XXVII.

In pago etiam Cimitino prope Nolam inventa hæc eſt inſcriptio quam afferunt Reineſius *Claſſ.* XX. *n.* XXVII. *pag.* 903. *&* Fleetvoodus *pag.* 353. *n.* 2.

D. P. S. SANC. M. D. M. N.
AVRELIANI EPISC. IN. PACE
PLVS M. LXXX SEDIT ANN. XXXVII
DP. EST. OCTABV. K.

Rurſus idem Reineſius *pag.* 979. *n.* 355. & Fleetvoodus *pag.* 446. *num.* 8. hanc exhibent, quam in ædibus Epiſcopi Puteolani extare, Capacius ſcribit *lib.* II *Hiſt. Neapolit. c.* XX.

HIC REQVIESCIT IN PACE MISENVS
EPISCOPVS . . . . P. M. LXXVI DEPOS.
III. ID. IANVAR. FL. FELICIS VC. CON. ET SE
DIT ANN. . . . M. X. D. XVI.

Secundinus & Felix Conſ. fuerunt *an.* 511. Extat Beneventi præterea epitaphion Chriſtiani viri quod profert Johannes de Vita vir Clariſs. *Diſſert.* XI. *Antiquit. Benevent. pag.* 290. eſtque hujuſmodi.

† HIC REQVIESCIT MAMER
CIVS MARCELLINVS VI CVRA
TOR QVI VIXIT ANNS PM XXX
DEPOSITVS SD IIII NONAS NOVEMRS
FLAVIIS SVMMACHO ET BOETIO VV CONSS.

Sym-

Symmachus autem & Boetius consulatum *an.* 522. gesserunt. In Cœmeterio Calepodii hæc item seculi VI. hoc est an. 568. inventa est, quam Boldettus exhibet *lib.* I. *cap.* XIX. *pag.* 86.

† HIC REQVIESCIT IN PACE IMPORTVNA ♡ FILIA Q.
DVLIALI ARCARI S QVE VIXIT
ANN. PLM. XVII. DEPOSITA SVB ♡ RIAE
VII. KAL. IVNIAS
IMP. DN. M. N. IVSTINO EODEM CONS P. INDICD ♡
PI MA ♡ ♡

Leonis ergo inscriptio aut ad V. aut ad VI. seculum pertinet. Cum autem Fontaninius seculi eam esse V. judicarit, nullaque sit caussa, quamobrem esse ei repugnandum putem, patiar equidem ut ante Martinianum Leo in serie Antistitum Hortanorum ponatur.

II. Interfuit is quidem Martinianus Synodo Romanæ anno 502. celebratæ sub Symmacho Pontifice, ejusdemque Synodi Actis subscripsit, ut cognoscere per vos ipsi poteritis ex *tom.* II. *Conciliorum pag.* 982. *edit. Paris. Harduini*. Non sum nescius esse aliquos, qui in quibusdam Mss. Codicibus *Ortonensis*, non *Ortensis* legi defendant. Hi tamen si omnes ejus Synodi Actorum Editores (qui veteres codices consuluerunt, interque se contulerunt, ut quæ genuinæ, veræque lectiones essent, perspicerent) si omnes, inquam, Actorum illius Synodi editores, ut Labbeum, ut Balutium, ut Harduinum, qui summa consensione *Ortonensis* repudiarunt, Orten-

ſiſque ſcribendum judicarunt, contemſerint; nullum jam monumentum reliquum facient cui fidendum eſſe videatur. Nulla enim Acta, libri fere nulli ſunt, quorum Auctores nonnulla vocabula uſurparint, quæ non in aliquo codice vitiata, atque corrupta exhibeantur. At his codicibus, quia cum correctis, caſtigatiſque pugnant, ſtandum eſſe criticæ artis regulæ, legeſque vetant.

A communi porro pervulgataque lectione, quæ ſummis viris, qui Mſs. codices evolverant, contulerant, expenderant, probata fuerit; recedere velle, ne quis Hortanis ceſſiſſe videatur; hominum eſt profecto non ſtudio inveniendi veri, ſed contendendi ſcribentium. Atque eo quidem tempore ſi Aquæ Vivæ [1] (quod Oppidum ſitum ad pedes Montis Soractis erat, indignumque quarto ſeculo Auctori Itinerarii Hieroſolymitani viſum fuit, quod civitatis nomine honeſtaretur) ſi Bleræ, ſi Ferenti quæ item oppidula Strabo *lib.* v. *pag.* 345. *edit. Amſtel. an.* 1707. ſi Signiæ, ſi Trebiis Epiſcopi vigebant, ecquod eſſe tantum Hortæ antiquæ urbis infortunium potuit, ut Antiſtite Sacrorum careret? Quod ſi manendum ſibi nihilo ſecius adverſarii in ſententia putant eſſe, afferant codices, vetuſtaque monumenta producant, quibus nobis perſuadeant, eſſe a vulgatis Actorum Synodi Romanæ exemplaribus recedendum. Sed cum nulla proferant, non eſt cur nos deterreri ab ſententia ſperent poſſe.

III. Quarto loco numerandus in ſerie notorum, certorumque Hortæ Epiſcoporum eſt Blandus, qui extremo ſeculo VI. floruit. Nam Gregorius I. Pontifex

1 *Vide pag.* 877. *tom.* II. *Concil. edit. Hard. Pariſ.*

tifex Maximus de eo ad Romanum Ravennæ Exarchum ſcribens *lib.* I. *Epiſtol.* XXXIII. *edit. Pariſienſis Monachor. Congreg. s. Mauri an.* 1705. *pag.* 521. *tom.* II. „ Pervenit, inquit, ad nos, Blandum Epiſcopum „ Hortenſis civitatis longo jam tempore in civita„ te Ravennæ a veſtra Excellentia detineri; & ſit „ ut Eccleſia ſine rectore, & populus quaſi ſine pa„ ſtore grex defluat „. Non me fugit, in tribus Codicibus Vaticanis, quod monent Maurini Monachi, *Hortonenſis* pro *Hortenſis* legi. Sed quid hoc ad rem? An non iidem ipſi Maurini, quum tot codices antiquos, caſtigatoſque vidiſſent, interque ſe diligenter, ut ſolent, contuliſſent, τὸ *Hortonenſis* reſpuerunt, retinendumque omnino τὸ *Hortenſis* putarunt? Ridiculum profecto eſt, unius, triumve Mſs. codicum, qui ſecus habeant, cauſſa, lectionem criticæ artis peritis probatam, reliquiſque codicibus contentam rejicere. Alioqui *Ortanam* urbem Livio etiam fuiſſe memoratam dicere liceret, propterea quod in permultis ejus codicibus, inque caſtigatis etiam editionibus, cujuſmodi eſt ea, quam Johannes Clericus [1] curavit; Ortana urbs nominetur. At Ortona eſt omnino legendum, ut alii codices, iique caſtigatiores poſtulant. Atque ſi hæc Gregorii epiſtola cum iis, quæ a Paulo Diacono, Anaſtaſioque prodita ſunt, contuleritis, non *Hortonenſem*, ſed *Hortenſem* Antiſtitem fuiſſe Blandum intelligetis. Nam ut capite hujuſce libri primo Pauli, Anaſtaſiique Hiſtoricorum auctoritate demonſtratum eſt, Romanus Exarchus Amerinos, Hortanos, Bleranos finitimos ſcilicet populos, qui in ditionem venerant

1 *Lib.* II. *cap.* XLIII. *tom.* I. *pag.* 140. *edit. an.* 1735.

nerant Longobardorum, cepit, cum nemo uſquam ſcripſerit, quidquam eum in Hortonenſes tentaſſe ſimile. Quid autem eſſe veri ſimilius poteſt, quam Blandum Hortanum, ante etiam quam potitus Pontificatu Gregorius eſſet, partibus ſtuduiſſe Longobardorum, qui Hortam occuparant, cumque in manus incidiſſet Græcorum, detentum ab Exarcho, vexatumque fuiſſe?

IV. Venio ad Julianum. Floruit is medio fere ſeptimo ſeculo, annoque 649. Synodo Lateranenſi a Martino Pontifice celebratæ interfuit. Hunc autem cum Hortonenſi adverſarii miſcere, etſi optent, non poſſunt. Legitur enim *pag.* 790. *tom.* III. *Concilior. edit. Hard. Pariſ.* ἰουλιανοῦ ἐπισκόπου ὁρτῶν. JULIANI EPISCOPI HORTANORUM, pauloque poſt βίκτωρ ἐπίσκοπος ὁρτῶνος VICTOR EPISCOPUS HORTONAE nomen adſcribit ſuum. Quare Julianum *Hortanum Epiſcopum* fuiſſe, ingratiis adverſarii fateantur, neceſſe eſt. Qua ex re quoque efficitur, etiam ſi nos cetera, quæ hactenus protulimus, monumenta deficerent, hoc tamen unum nobis ſatis ad controverſiam dirimendam eſſe.

V. Sequitur Mauritius. *Is* ſeculo VIII. hoc eſt anno 743. Synodo Romanæ ab Zacharia Pontifice coactæ, habitæque adfuit. Eſt enim in actis ejuſdem Synodi *tom. eod.* III. *Concilior. pag.* 1931. ſcriptum hoc modo: Aradio Cluſino, Mauricio Hortano, Johanne Fallaritano &c. Hic rurſum adverſariis, ſi qui ſunt, nullus tergiverſandi locus datur. Non enim abuti imperitia poſſunt veterum librariorum, qui *Ortonenſi* pro *Hortano* ſcripſerint. Nam τὸ HORTANO codices quique conſtanter retinent.

VI. An-

VI. Anno 761. Adam Hortanus Antiſtes Pelagii Papæ I. conſtituto ſubſcripſit hoc modo: *Adam humilis Epiſcopus s. Eccleſiæ Hortanæ. Tom.* III. *Concilior. edit. Hard. Pariſ. pag.* 1002.

VII. Anno 826. Synodo Romanæ ſub Eugenio II. interfuit Stephanus Epiſcopus Hortenſis. *Tom.* V. *Concilior. edit. ejuſd. pag.* 61.

VIII. Seculo eodem Nicolaus I. Pont. Max. Arſenium Hortenſem Epiſcopum in Gallias Legatum miſit *tom.* V. *Concilior. edit. ejuſd. Epiſt.* XXVI. *pag.* 244.

IX. Poſt Arſenium Zachariam Epiſcopum Hortanum Ughellus nominat fretus Strozziani Codicis auctoritate.

X. Denique ut Epiſcopos ceteros Hortanæ Eccleſiæ, qui poſt floruerunt, quoſque Ughellius idem, Fontaniniuſque loco ſupra indicato numerant, prætermittam, Stephanus anno 904. in Romanæ Synodi actis commemoratur, quæ recenſuit Mabillonius. *Tom.* I. *Muſei Italici pag.* 88.

CAPUT QUINTUM.

I. Caſtellanenſium Urbem recens conditam. II. Epiſcopatumque Caſtellanenſem novum eſſe oſtenditur.

I. AT Caſtellanenſibus multo ante Epiſcopus datus, quam Hortanis fuit. Iſtuc vero mihi perſuadere, non rumore, & fama vulgi Caſtellanenſium, ſed antiquis monumentis velim. Verumtamen eſt id, ne ἀδύνατον dicam, omnino difficile. Neque vero quiſquam ex me extorquebit, ut eis datum Epiſcopum fuiſſe cenſeam, qui nuſquam eſſent. Caſtellanen-

lanenſium autem ne nomen quidem ante ſeculum decimum auditum eſt. Quid? Si neque loci, cui aliud olim eſſet nomen, ſcriptor ullus vetus meminerit? Atenim meminiſſe Solinum, auctor eſt is, qui libellum *de Vita, & Martyrio s. Gratiliani* Romæ anno 1757. edidit pag. 53. Nego enim vero veniſſe umquam Solino in mentem de *Civitate Caſtellana* ſcribere. Legi hercle quidquid ille ad Italicam regionem ſpectans ſuo Polyhiſtore comprehendit, nihilque reperi, quod ullo modo ad Caſtellanenſium oppidum, nomenve pertinere videretur poſſe. Itaque Gratiliani Martyris vitæ eruditus ſcriptor, pace id ejus dixerim, hallucinatus eſt.

Non me latet, fuiſſe aliquos, qui Falerios Urbem ibi ante fuiſſe, ubi nunc civitas eſt Caſtellana, putarent. Sunt autem in horum numero Lucas Holſtenius [1], Juſtuſque Fontaninius [2], viri certe ſummi, ſed levibus argumentis in hanc ſententiam inducti. Nam Zonaræ auctoritate [3] qui certe ſeculo XII. floruit, freti, in edito loco, eoque natura munito ſitam ante urbem Falerios fuiſſe defendunt. Verumtamen is auctor tanti haberi, pendique non debet, ut antiquis, iiſque diligentiſſimis ſcriptoribus ſit præferendus. Nihil enim tale in Libris Livii eſt, nihil in Dionyſii, nihil in Plutarchi, nihil in Strabonis, Flori, Valerii Maximi, Eutropii, nihil denique in ceterorum Hiſtoricorum. Everſæ namque veteris Faleriorum Urbis, quæ in edito loco ſita eſſet, novæque in planitie conſtructæ nemo uſquam eorum meminit. Neque vero audiendus Fontaninius eſt,

1 *In adnotat. ad Cluver. Antiq. Ital.*
2 Fontaninius *de antiq. Hortæ lib.* I. *cap.* IV. *num.* IV.
3 Zonaras *lib.* VIII, *Annal. p.* 399. *edit. Pariſ. an.* 1680.

eſt, qui Plutarchum in *Camilli vita* urbem vetuſtam *Faleriorum* fuiſſe *natura munitam* dixiſſe, pugnat. Plutarchus enim *munitam* quidem illam ait fuiſſe; *natura* autem *munitam* non item. Sic enim habet: pag. 159. „ Movit in Faliſcos, Urbemque ἐρυμνὴν *munitam*, „ atque omnibus ad bellum neceſſariis inſtructam „ circumſedit Falerios „ Quid? Si ex Livio intelligi plane poſſit, urbem Faleriorum, etſi munitam arte, in ea tamen planitie fuiſſe, ubi erat Falaris in *Amerina via*? Nam haud longe ab Urbe Falari confragoſa, atque aſpera ſunt loca, eſtque locus ſuperior urbe, qui *Fabrica* nunc appellatur. Locus autem ſuperior, imminenſque Civitati Caſtellanæ nullus eſt, neque ulla ſunt confragoſa loca, quæ ab Caſtellanenſium oppido mille circiter paſſus abſint. Atque Livius *de Faliſcis* eorumque urbe *Falerios* appellata *lib.* v. *cap.* XXVI. agens: „ Cum primo mœnibus ſe „ hoſtes tenerent, inquit, tutiſſimum id rati, populatione agrorum, atque incendiis villarum coegit eos egredi urbe, ſed timor longius progredi „ prohibuit. Mille fere paſſuum ab oppido caſtra „ locant; nulla re alia fidentes ea ſatis tuta eſſe, „ quam difficultate aditus aſperis, confragoſiſque „ circa, & partim arctis, partim arduis viis. Ceterum Camillus captivum indicem ex agris ſecutus ducem, caſtris multa nocte motis, prima „ luce aliquanto ſuperioribus locis ſe oſtenderit. Trifariam Romani muniebant. Alius exercitus prælio intentus ſtabat. Ibi impedire opus conatos hoſtes fundit, fugatque, tantumque inde pavoris Faliſcis injectum eſt, ut effuſa fuga caſtra ſua, quæ „ priora erant, prælati, urbem peterent. Multi

„ cæsi, vulneratique, priusquam paventes portis in-
„ ciderent. Castra capta, præda ad quæstores reda-
„ cta cum magna militum ira: sed severitate impe-
„ rii victi eamdem virtutem & oderant, & mira-
„ bantur. Obsidio inde Urbis, & munitiones, &
„ interdum per occasionem impetus oppidanorum in
„ Romanas stationes, prælia que parva fieri, & teri
„ tempus, neutro inclinata spe; cum frumentum,
„ copiæque aliæ ex ante convecto largius obsessis,
„ quam obsidentibus suppeterent „. Hæc ille. Quæ autem tum a Romanis munitiones fieri adversus Falis-cos potuissent, cum neque tormenta ejusmodi, qualia nunc obtinent, neque machinæ adhiberi, quibus oppidum oppugnaretur, si eo in loco, ubi nunc est Civitas Castellana, situm fuisset. Hæc autem narrandi ratio, qua Livius utitur in ea planitie fuisse osten-dit Falerios urbem, in qua est Falaris, ut & supe-riora se loca haberet, & obsideri, & munitionibus urgeri ad deditionem posset. Addit Livius *c.* XXVII.
„ Mos erat Falisci eodem magistro liberorum, &
„ comite uti, simulque plures pueri, quod hodie
„ quoque in Græcia manet, unius curæ demanda-
„ bantur, principum liberos, sicut fere fit, qui scien-
„ tia videbatur præcellere, erudiebat. Is quum in
„ pace instituisset pueros, ante urbem lusus, exer-
„ cendique causa producere, nihil eo more per belli
„ tempus intermisso, tum modo brevioribus, modo
„ longioribus spatiis trahendo eos a porta lusu, ser-
„ monibusque variatis longius solito, ubi res dedit,
„ progressus, inter stationes eos hostium, castraque
„ inde Romana in prætorium ad Camillum perdu-
„ xit: ibi sceleste facinori scelestiorem sermonem
„ addi-

„ addidit. Falerios ſe in manus Romanis tradidiſſe,
„ quando eos pueros, quorum parentes capita ibi
„ rerum ſint, in poteſtatem dediderit. Quæ ubi Ca-
„ millus audivit..... Denudatum eum manibus poſt
„ tergum illigatis reducendum Falerios pueris tradi-
„ dit: virgaſque eis, quibus proditorem agerent in
„ urbem verberantes dedit. Ad quod ſpectaculum
„ concurſu populi primum facto, deinde magiſtra-
„ tibus de re nova vocato Senatu, tanta mutatio
„ animis eſt injecta, ut, qui modo efferati odio,
„ iraque Vejentium exitum pæne, quam Capena-
„ tium pacem mallent, apud eos pacem univerſa po-
„ ſceret civitas „. Nihil in hac narratione de deſcen-ſu Faliſcorum puerorum ad Romanos, ſed de longioribus ſpatiis a pueris excurſis agitur, quod certe argumento eſt, Falerios urbem in planitie fuiſſe ſitam. Quid? Si in tabula Peutingeriana, quæ v. ſeculo, hoc eſt ſub Theodoſio Juniore perfecta eſt, Faleriorum urbs in ea via ponitur, qua iter Ameriam eſt, hoc modo. *Veiis*: deinde *Vacanas*: poſt *Nepet*: inde *Falerii*. Quod ipſum videre apud Anonymum Ravennatem VII. aut ſummum VIII. ſeculi auctorem, licet pag. 214. quo loco: *Iulia Peruſia*, inquit, *Petona*, *Tuder*, *Ameria*, *Hortas*, *Faleris*, *Galeneſe*, *Nepe*, *Bacanis*, *Bejos*, *Carejas*, *Roma*. At eo in loco Falaris eſt ſita. Falarim enim urbem Amerina mediam ſecabat via, ut ex viæ ejuſdem Amerinæ ductu etiamnum extantis liquet; fatenturque Fontaninius *lib.* I. *cap.* IV. §. IV. & Holſtenius in *Adnot. ad Cluver. Ital. Antiq. p.* 59. *lin.* IV. qui ſic omnino ſcribit: „ Tabula itineraria
„ maxime oſtendit Faleros eodem fuiſſe ſitu, ubi nunc
„ viſuntur reliquiæ. Nam via antiqua ſilicibus ſtra-

„ ta, recte Nepi Faleros ducit, & per mediam civi-
„ tatem tranſit, quod ipſe meis vidi oculis. Sed A-
„ merina eſt via „.

Verum patiar, ut in edito ante loco, eoque natura munito, quod Zonaras ſcribit, condita initio Faleriorum urbs fuerit; an ea ibi tunc ſita, ubi nunc eſt Civitas Caſtellana, fuit? Quis enim tam eſt ignarus ejus regionis, qui Civitatem Caſtellanam eſſe eminentiore in loco, quam ſit Falaris, conſtitutam putet? Non enim, qui ex Civitate Caſtellana Falarim proficiſcuntur deſcendunt. Deſcenderent autem ſi in eminentiore, editioreque loco Civitas Caſtellana eſſet. Ego autem, ſi vera Zonaras prædicaret, *Falerios* urbem eo in loco, edito certe, ubi nunc eſt *Fabrica*, initio conditam fuiſſe dicerem, cum in eo vetera monumenta ſint. Verumtamen demus olim Faleriorum urbem ibi fuiſſe, ubi eſt Caſtellana Civitas, quo demum argumento Civitonici efficient, non ante eam fuiſſe everſam, ejuſque loco fuiſſe extructam Falarim, quam ortum Chriſtianum nomen, propagatumque fuiſſet? Fuerit enim (ut Holſtenius *loco ſupra indicato* animadvertit) *Faleriorum urbs olim eo ſitu ubi nunc Civitas Caſtellana, poſteaque* 1. $\frac{1}{2}$ *mil. ab eo loco in planicie nova civitas condita, ubi etiam hoc tempore ruinæ, & veſtigia maxima viſuntur, quæ Falari nomen retinet*; veterem tamen *Falerios* urbem illam fuiſſe, quo tempore Chriſtiani in Italia propagari cœperant, ut Epiſcopum poſſet habere, quibus monumentis demonſtrabunt? At erunt fortaſſe, qui Fontaninii abutantur verbis, atque hoc pacto argumententur: Quæ Faleriorum urbs Strabonis extabat tempore, & non longe a Flaminia via ſita erat; cum Falaris eſſe non

poſ-

poſſet, Civitas Caſtellana fuerit, neceſſe eſt. Vivo autem Strabone, aut paullo poſt, quam is interiit, quamque Chriſtiani occupare Italiam cœpiſſent, everſam eam fuiſſe, nemo uſquam dixit. Aliquamdiu ergo ſubſtiterit, Epiſcopumque habere potuerit, neceſſe eſt.

Miror, eſſe hoc tempore aliquos, qui abutantur, corruptiſſimo Strabonis loco. Habet autem is locus hoc modo: *lib.* v. *pag.* 345. *tom.* 1. *opp. edit. Amſtel. ann.* 1707. φαλέριον, καὶ φαλίσκον, καὶ Νέπητα .... ἔνιοι δ' οὐ τυῤῥηνοὺς φασὶ τοὺς φαλερίους ἀλλὰ φαλίσκους πολιν ἰδιόγλωσσον. οἱ δὲ οἰακοῦ συμβαλίσκον λέγουσι ἐπὶ τῇ φλαμινίᾳ ὁδῷ κείμενον μεταξὺ ὀκρικλῶν, καὶ ῥώμης. Sic autem eſt is locus ab interprete verſus in latinam linguam: *Faleria, Faliſca, Nepeta . . . ſunt qui Faleriosnegent eſſe tyrrhenos; ſed Faliſcos gentem eſſe peculiarem, dicant, peculiari lingua utentem. Alii conjectant Faliſcam urbem ſitam eſſe in Flaminia inter Ocriculum, & Romam.* Sed poſtrema hujus interpretationis verba græcæ ſententiæ non reſpondent. Nam τοὺς φαλίσκους πόλιν ἰδιόγλωσσον, non *Faliſcos gentem peculiari lingua utentem, ſed Faliſcos civitatem propria lingua utentem* ſignificat. Rurſus verba οἱ δὲ οἰακοῦ συμβαλίσκον . . . qua demum confidentia vertuntur *Alii Faliſcam urbem*, cum nihil ipſa per ſe ſignificent? Scio Hermolaum Barbarum, alioſque pro οἰακοῦ συμβαλίσκον . . . legiſſe αἶκον φαλίσκον, *æquum Faliſcum*. Verum hi egerunt ſuo arbitratu. Nam locum fuiſſe ullum, qui *Æquus Faliſcus* appellaretur, nemo fuit umquam Geographorum, qui ſcriberet. Virgilii enim verſus 695. *lib.* VII. Æneidos.

Feſcen-

Feſcenninas acies, Æquoſque Faliſcos

Et Silii Italici v. 490 *lib.* VIII.

Hos juxta Nepeſina cohors, Æquique Faliſci.

Æquos, hoc eſt *juſtos*, ut Servius ad eumdem Virgilii verſum adnotavit, fuiſſe appellatos Faliſcos demonſtrant, urbem autem *Æquum Faliſcum* vocatam, non item. Verum ut videatis, quam ſit parum ei Strabonis loco fidendum, animadvertatis volo, longe aliter eum fuiſſe a Clvverio lectum. Atque is quidem Auctor *lib.* II. *Italiæ Antiquæ cap.* III. *p.* 538. *edit. Lugd. Batav. anu.* 1624. ſic eum deſcribit locum ἔνιοι δὲ τυῤῥηνοὺς φασὶ τοὺς φαλερίους, ἀλλὰ φαλίσκους ἴδιον ἔθνος εἶναι, καὶ ἰδιάγλωσσον, καὶ πόλιν φαλερίους πόλιν αὐτῶν, οἱ δὲ αἶκουμ φαλίσκουμ λεγουσιν ἐπὶ τῇ φλαμινίᾳ, ὁδῷ κειμένην μεταξὺ ὀκριολῶν, καὶ ῥώμης. Sed Cluverius qui græcum locum haud inepte ſeſe emendaſſe putavit, eumdem locum peſſime, & contra atque græca ferant, latinum fecit. Vertit enim hoc modo: „ Quidam vero negant Faliſcos eſſe Etruſcos, ſed Faliſcos peculiarem eſſe gentem, peculiari utentem lingua, urbemque eorum Falerios; quam nonnulli *Æquum Faliſcum* vocant in via Flaminia ſitam inter Ocriculos, & Romam „. At Strabo poſteaquam καὶ τοὺς φαλερίους πόλιν αὐτῶν & *Falerios eorum urbem* ſcripſit, teſte Cluverio, punctum adpoſuit, orſuſque alteram periodum eſt, hoc modo: οἱ δὲ αἶκουμ φαλίσκουμ λέγουσιν ἐπὶ τῇ φλαμινίᾳ ὁδῷ. Jam verba οἱ δὲ αἶκουμ φαλίσκουμ non *quam nonnulli Æquum Faliſcum &c.* Sed *alii autem Æquum Faliſcum &c.* ſignificant. Neque vero eadem verba ſolum, ſed res etiam ipſa id poſtulat. Strabo enim

ſen-

Sententias Hiſtoricorum, Geographorumque duas commemorat. Quoſdam enim fuiſſe ait, qui Faliſcos gentem fuiſſe non Etruſcam, ſed peculiarem dicerent, quæ propria uteretur lingua, unamque tantum urbem haberet *Falerios*; quæ veterum certe plerorumque omnium opinio fuit, quod paulo poſt oſtendam. Ubi autem quoſdam fuiſſe ſtatuit, qui unam urbem Faliſcorum Falerios dicerent; tum addidit οἱ δὲ &c. *alii autem &c.* In his porro verbis, ſententiiſque quid eſt, quod *Falerios* urbem eamdem, atque *Æquum Faliſcum* fuiſſe oſtendat? Immo vero cum *Falerios* urbem ſuo tempore adhuc extitiſſe Strabo indicet, animadvertatque in exiguum eam oppidum evaſiſſe; atque ita paullo poſt loquatur, ut *Æquum Faliſcum* ætate ſua nullum omnino fuiſſe innuat; argumento eſt, eorum quidem *aliorum*, quos nominat, opinione, non eamdem fuiſſe *urbem æquum* Faliſcum, ac urbem *Faleriorum*. Atque oppidulum ætate Strabonis, hoc eſt imperante Tiberio fuiſſe Falerios, idem eſt auctor Strabo *ibid. pag.* 345. quo loco, poſteaquam aliquot urbium Etruſcarum meminit tum: πρὸς δὲ ταύτας, *inquit*, πολίχναι συχναὶ βλητάτος, καὶ φερεντινὸν, καὶ φαλέριον &c. *Poſt has autem oppidula crebra Bleratos, & Ferentinum, & Falerium.* At ubi de *Æquo Faliſco* agit, *alios* fuiſſe ait, qui *Æquum Faliſcum* dicerent fuiſſe in *via Flaminia*. Quod ſi ullum tunc fuiſſet oppidum *æquus Faliſcus*, extare illud ipſe dixiſſet, ut de *Faleriis* dixit, non vero confugiſſet *ad aliorum* quorumdam auctoritatem.

Sed dicet quiſpiam, a Strabone præter *Falerios* oppidulum, fuiſſe etiam *Faliſcum* inter oppidula

dula numeratum; quare Faliſcum non idem fuiſſe atque Falerios. Sit ita plane. Fuerit illud quidem oppidulum. Verum ecquid inde effici poterit, quod Caſtellanenſibus præſidio eſſe poſſit. Oſtendant id oppidulum Faliſcum non Galleſium fuiſſe, quod Maſſa putat, ſed Caſtellanam Civitatem. Non enim indicat Strabo ubinam illud fuerit ſitum. Rurſum Faliſcum illud *oppidulum* viguiſſe poſt ætatem Strabonis, Epiſcopumque aliquando habuiſſe demonſtrent. Demonſtrare autem numquam poterunt. Nam Falaritanos, ſeu Faleriorum Epiſcopos in notitiis Eccleſiaſticis nominatos invenient, Faliſcæ autem nullos omnino.

Quid? quod diligentiſſimus Cellarius *lib.* II. *cap.* IX. *Geogr. Antiq. pag.* 726. *ſeq. edit. Lipſ. an.* 1701. *tom.* I. Strabonem reprehendat, oſtendatque lapſum eum fuiſſe, quo loco, præter Falerios urbem Faliſcorum, alteram indicaſſe videtur Faliſcam? *Falerii oppidum*, inquit, *ad Tiberim, cujus incolæ, aut populus, quos ager ille habuit, Faliſci dicti ſunt. Male igitur Strabo lib.* V. *pag.* 156. *aut quorum ille ſententiam profert. Falerios, & Faliſcos ut gentes, & Solinus cap. de Italia, Faliſcam, & Falerios ut oppida diſtinguunt. Aliter Livius, qui Falerios oppidum nominat, & Faliſcos populum. De oppido lib.* V. *cap.* XXVII. *dicit, proditor puerorum obſidenti Camillo*: „ Falerios ſe in manus Roma„ nis tradidiſſe „ Et *lib.* X. *cap.* XIV. „ ab Sutrio, Ne„ pete, & Faleriis „ Et *lib.* XXI. *cap.* I. *poſt oppidorum nomina, e quibus prodigia nunciabantur* „ Et Faleriis „ cœlum findi viſum „ *Dionyſius Halicarnas lib.* I. *p.* 16. φαλέριον Falerium *vocavit*. De gente autem *Livius lib.* V. *cap.* XXVI. „ Donec M. Furius Camillus in „ Fa-

„ Faliſcos proficiſceretur „ Et *lib.* X. *cap.* XLV. „ Fali-
„ ſcos arma Etruſcis junxiſſe „ : Zonaras quoque *to-*
mo II. *pag.* 32. *optime diſtinxit* . Ait enim ὁ πρός φαλι-
σκὸς πόλεμος bellum adverſus Faliſcos . Et *mox* πολιο-
ρκοῦντες πόλιν αὐτῶν ἔρυμνην φαλερίους ὀνομασμένην
„ obſidentes urbem illorum permunitam Falerios no-
„ mine „ . Idipſum ante Cluverius animadverterat *loco*
indic. „ Verum , *inquit* , Romanis XXX. circiter inde
„ diſtantibus millia paſſuum urbem ſemper adpella-
„ tam fuiſſe *Falerios* , gentem autem , atque agros
„ Faliſcos , vel unius Livii frequentiſſimo teſtimo-
„ nio conſtabit „ . Poſt autem quam loca Livii , alio-
rumque Hiſtoricorum , Geographorumque deſcripſit,
tum „ Atque hæc fere ſunt , *inquit* , auctorum loca ,
„ quibus memorantur vocabula Faleriorum , ac Fa-
„ liſcorum , quæ ideo omnia huc adſcripſimus , quo
„ dilucidius cum veterum Geographorum , Strabo-
„ nis , & Solini , ac Stephani , tum hoc ſeculo illo-
„ rum ſententiam ſequentium error adpareat , qui
„ duo diverſa inde fecerunt oppida „ . Sed is auctor
cum alios emendat , tum ipſe ſe implicat , ut qui *Fa-*
lerios cum *Faliſca* , *Æquoque Faliſco* falſo confictis oppi-
dis turbet , ac ſi unum conſtituerent oppidum , ſitum
in Flaminia via . Quis enim veterum fuit , qui Fa-
lerios urbem ſitam fuiſſe in Flaminia via diceret ? Cum
autem nemo fuerit , cumque ex tabula Peutinge-
riana conſtet , *Falerios* urbem ſitam fuiſſe in *Amerina*
via ; concludendum profecto eſt , erraſſe Strabonem ,
non ſolum quod *Faliſcam* , *Æquumque Faliſcum* ur-
bes fuiſſe affirmaſſe viſus ſit ; ſed etiam quod in Fla-
minia via *Æquum Faliſcum* fuiſſe ſtatuerit ; errare-

que etiam Cluverium, qui eadem in via fuiſſe Falerios putarit.

Redeo ad Fontaninium. Nego *Falerios* urbem ſitam fuiſſe, auctore Strabone, ad *Flaminiam* viam. Strabo enim *Æquum Faliſcum*, vel, ſi placet etiam, *Faliſcum*, quod oppidum a Faleriis diſtinguit, ad *Flaminiam viam*, vel in *Flaminia via*, ſitum fuiſſe ſcribit; Falerios autem oppidum ſitum in *Flaminia via*, vel *ad Flaminiam viam*, nuſquam ſcribit. *Faliſcum* autem, ſi modo ullum fuit, idem atque *Falarim* non fuiſſe aſſentior; idem autem *Falerios* oppidum, atque *Falarim* non fuiſſe, nullo modo prorſus aſſentior. Everſum porro *Falerios* oppidum, ejuſque loco *Falarim* conditam, neque Strabonem, neque alium quemquam ſtatuiſſe, præter unum Zonaram hiſtoricum profecto recentem, video. At Zonaras id *oppidum Falerios* fuiſſe in Flaminia via non affirmavit. Quamquam Zonaræ XII. ſeculi ſcriptori, quam parum ſit fidendum nemo eſt, arbitror, qui non intelligat. Ac Strabo quidem, qui ſub Tiberio floruit, Falerios ſua ætate oppidulum fuiſſe teſtatur. Ex ruderibus autem Falaris perſpicitur, eam ampliſſimam olim fuiſſe urbem. Auctam vero fuiſſe poſt Strabonis ætatem *Falarim*, quis unquam dixit? *Falaris* ergo, ante Strabonis ætatem ampla urbs, eademque atque *Falerii* fuerit, neceſſe eſt. Quæ res illuſtrari auctoritate Eutropii IV. ſeculi ſcriptoris poteſt. Is in *extr.* II. *libro p.* 519. *Hiſt. Rom. Epitom. edit. an.* 1625. „ Q. Lutatius, *inquit*, Au„ lus Manlius Coſs. creati Bellum Faliſcis intulerunt, „ QUÆ CIVITAS ITALIÆ OPULENTA QUONDAM FUIT „. Quibus verbis plane oſtendit, Falerios urbem quondam

dam opulentam, a Strabonis temporibus, hoc est a primo Ecclesiæ seculo, quo *oppidulum* erat, ad IV. non crevisse. Seculo autem insequenti hoc est v. quo tabula Peutingeriana perfecta fuit, ibi *Faleriorum* urbs sita erat, ubi nunc est *Falaris*, nempe in *Amerina via*, quinto ab urbe Nepete lapide. Nam Amerina via *Falarim* secat, ut ex ejusdem viæ ductu liquet, & Fontaninius ultro fatetur. Post seculum v. eversam antiquam Faleriorum urbem, quæ in oppidulum evaserat Strabonis tempore, novamque conditam Falarim, nemine id veterum affirmante, quis credat? cum præsertim ruinæ Falaris evincant, ampliſſimam eam olim fuisse urbem, neque quisquam, ut dixi, prodat fuisse eam amplificatam post v. seculum. Relinquitur ergo, nisi contra rem habere veterum testimoniis Civitonici demonstrent, ut *Falaris* idem oppidum fuerit atque *Falerii*, quod oppidulum Strabo memorat, cujusque meminit Eutropius. Quare Episcopi, qui fuerunt jam inde ab exordio Ecclesiæ Faliscorum, non Castellanenses, sed Falaritani fuerint necesse est. Quamquam *Falaritanorum* seu *Falerinorum* etiam Episcoporum ante extremum fere seculum VI. seu multo post perfectam Peutingerianam tabulam, invenire potui neminem. Johannes enim Faleritanus, seu Falerinus subscripsit Concilio Romano *an.* 595. *tom.* III. *Concilior. edit. Paris. Hard.* Carosus Falaritanus vixit *an.* 649. *ibid. pag.* 928; Johannes alter Falaritanus adfuit Synodo Rom. *an.* 680. *tom. eodem pag.* 1139. Tribunitius Falaritanus interfuit Synodo Roman. *an.* 721. *ibid. pag.* 1866. Johannes Falaritanus *ann.* 743. Hadrianus Falaritanus *ann.* 826. *ibid. tom.* V. *pag.* 62. & Johannes quartus Falaritanus *an.* 853. *ibid.*

tom. v. *pag.* 53. *& an.* 808. *ibid. pag.* 870. ut recentiores omittam, Romanis Conciliis adfuerunt. Quamobrem ſtatuendum eſt Caſtellanenſes, ſi modo ullum eorum oppidum ante Falarim, vel ante Claudium, ſeu ante Strabonis tempora fuit, Epiſcopum non habuiſſe. Paucis omnia, quæ hactenus ſum perſequutus complectar. Ajo igitur non agere jure adverſarios, qui cum perſpicua, ac ſolida, quæ producimus, documenta conjecturis quibuſdam obſcurare, infirmareve conentur; tum 1. Zonaræ ipſi recentis certe Scriptoris teſtimonio abutantur, qui contra veterum omnium hiſtoricorum fidem in edito loco, eoque natura munito fuiſſe *Falerios* urbem olim conſtitutam ſcribit. 2. Etiamſi vera Zonaras tradidiſſet, non tamen adverſarios evincere poſſe, editum locum, in quo Faleriorum urbs fuit, eum omnino fuiſſe, in quo eſt *Civitas Caſtellana*. 3. Quod ſi evincere poſſint, nihiloſecius hærere illos, neceſſe eſt. Non enim efficient, everſam fuiſſe Faleriorum urbem antiquam, ſeu *Civitatem Caſtellanam*, novamque *Falarim* conditam poſt propagatum in Italia Chriſtianum nomen. 4. Nec rurſum id eis, ſi demonſtretur, adjumento eſſe, niſi una oſtendant, Epiſcopum habuiſſe tunc ſe, cum adhuc urbs ipſa conſiſteret. Nam ſi vobis, qui vetuſtate urbis veſtræ certa, atque teſtata gloriamini, repugnant, ac niſi ſeriem Epiſcoporum veſtrorum tam eſſe veterem demonſtraveritis, quam putatis, numquam ceſſuros minantur; quid eſt, quod ſibi credi ſperent, Epiſcopos ſe, ſine documentis, habuiſſe, ajentibus?

Quin etiam auctor illis ſum, ut ne confidant, proficere ſe Fontaninii auctoritate poſſe, *Faleriorum urbem*,

quæ in eo loco, ubi est nunc Civitas Castellana, extabat, multo post tempora Diocletiani fuisse eversam pugnantis. Quamquam si recentibus testibus uti velint, multo esse magis Holstenio harum rerum peritissimo standum, fateantur oportet, qui antiquum oppidum Faleriorum ante Ovidii ætatem, adeoque ante illatum in Italiam Christianum nomen, fuisse solo æquatum confirmat *in Adnot. in Ital. Ant. Cluverii pag. 57. edit. Rom. an. 1666.* Præterea multa Fontaninius vir alioqui doctissimus ibidem *lib. I. cap, IV. num. IV.* peccat.

I. Falisca, Faleriorumque urbem confundit, unaque miscet, contra atque Strabonis testimonium postulet. 2. Massæ vitio dat, quasi Faleriorum oppidum idem atque Galesium esse statuat, cum Massa non *Falerios*, sed *Falisca* Straboni memoratam *Galesium* esse, *Falerios* autem non discrepare a *Falari* dixerit. 3. Falarim a *Civitate Castellana* XII. mill. pass. distare scribit, cum vix II. distet.

II. Jam ex alto veterum scriptorum silentio assequi poteritis, non ante x. Ecclesiæ seculum auditum Castellanensium nomen fuisse. Ac seculo summum x. in Synodis primum, aliisque Ecclesiasticis monumentis fieri cœpit Civitatis Castellanæ, Episcoporumque Castellanensium mentio. Horum seriem describit Ughellius minus castigate quidem in *Italia Sacra tom. I. pag. 596. seqq. edit. Venetæ ann. 1717.* quare emendatus est a novo Editore ejus operis Veneto Nicolao Coleto *tom. X. pag. 91. num. XI. edit. ejusd.* quo loco seriem non a x. sed ab XI. sec. repetens: „ Hinc autu-
„ mo, *inquit*, (a Benedicto, qui anno 1037. floruisse
„ creditur) exordiendam esse Civitatis Castellanæ
„ Epi-

„ Epiſcoporum ſeriem: Creſcentianum vero, & Pe-
„ trum, quos Ughellus loco citato Benedicto præ-
„ ponit, expungendos, & Creſcentianum quidem,
„ ſeu melius Creſcentium inter Falaritanos, ut fe-
„ cimus, Petrum inter Caſtellanos, ſeu Typherna-
„ tes, quos inter idemmet Ughellus Petrum an-
„ numerat ad an. 1048. recenſendos „. Jam his paullo ante ibidem dixerat: „ Creſcentius in Ro-
„ mano pariter Concilio an. 1015. memoratur, &
„ Falarenſis dicitur in Romana Synodo, in qua
„ ann. 1036. vel 1037. Andreas Peruſinus Epiſcopus
„ cedit omni jure in Monaſterium s. Petri. Hunc
„ autem illum ipſum Creſcientianum puto, a quo
„ ſuam ſeriem Civitatis Caſtellanæ Epiſcoporum
„ incepit Ughellus „. Atque *Hiſtoria quidem inventionis Corporum Sanctorum Martyrum Abundii Presbyteri, & Abundantii Diaconi ex Cod. Mſs. Edit. Romæ an.* 1584. poſt everſam Falaritanam urbem perfecta eſſe videtur; exque ea re fuiſſe factum, ut ejus hiſtoriæ auctor Caſtellanenſem dixerit Epiſcopum (ſeculi x. cum xi. & Falarenſis fuerit) Creſcentianum, quod Falaris modo ſit in Caſtellanenſi Diœceſi ſita. Alioqui Creſcentianus, ſeu Creſcentius in Falaritanorum Epiſcoporum ſerie non numeraretur. Nihilo ſecius freti Caſtellanenſes his tam ſubleſtæ fidei monumentis (quæ etiamſi genuina veraque eſſent, multo tamen eſſent Hortanis recentiora) præferri Eccleſiam ſuam Hortanæ oportere defendunt. Quæ ſane res adeo criticæ artis, hiſtoriæque legibus repugnat, ut ferenda non videatur.

CA-

CAPUT SEXTUM.

I. Labuntur Mazzocchius, aliique, qui Vejos eosdem atque Castellanenses fuisse. II. Quique Vejentanos Episcopos Antistites fuisse Civitatis Castellanæ putant. III. Errant item, qui Falaritanæ Ecclesiæ Episcopatum in Castellanensem Ecclesiam translatum, post eversam Falarim, arbitrantur. IV. Neque auscultandum est iis, qui Castri Felicitatis Præsules Civitati eidem Castellanæ præfuisse pugnant.

I. MAzzocchius in eo Libro P. I. *seqq.* quem italice *de Veiis defensis scripsit*, quemque Freigerus latinum fecit, Burmanusque in Collectionem Historicorum Italicorum transtulit *tom.* VIII. *P.* I. *pag.* 2. *seqq. Et in Epistola ad Camillum Pamphilium ibid. pag.* 2. *seqq.* Vejorum urbem in eo loco fuisse, in quo est Civitas Castellana defendit. Sed is cum Dionysio, aliisque Historicis vehementer pugnat. Dionysius enim XII. millia pass. Vejos Roma distasse statuit. Sic enim habet *lib.* II. *pag.* 116. *edit. an* 1586. πόλις, ἣ καλεῖται μὲν Οὐιοὶ, ἀπέχει δὲ τῆς ῥώμης ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν σταδίους: *Urbs, quæ appellatur Veii, distat Roma centum circiter stadia.* Præterea in Tabula Peutingeriana iter Roma Ameriam describitur hoc modo. *Roma ad Sextum m. p.* VI. *Vejos* VI. *Vacanas* IX. *Faleros* V. *Cast. Amerino* XII. *Ameria* VIII. Itaque XII. *m. p. Roma ad Vejos* usque numerabantur. Confer Cluverium *lib.* II. *Ital. Antiq. p.* 529. & Cellarium *lib.* II. *cap.* IX. *pag.* 731. *tom.* I. & Nardinum *in Veiis Antiquis lib.* I. *cap.* III. *pag.* 19. *tom.* VIII.

P. III. Theſ. Burman. *pag.* 15. & Fabrettum *Inſcrip. Domeſt. Antiq. cap.* III. *pag.* 170. quo loco inſcriptionem ſatis longam affert, quæ inter Vejorum rudera XII. circ. m. p. ab Urbe reperta, tranſlataque in Muſeum Cianpinum fuerat, habebatque hoc modo:

CENTVM · VIRI · MVNICIPII · AVGVSTI · VEIENTIS
ROMAE · IN · VENERIS · GENITRICIS · CVM · CONVENIS
SENT · PLACVIT · VNIVERSIS · DVM · DECRETVM · CONSCRIBERETVR
INTERIM · EX · AVCTORITATE · OMNIVM · PERMITTI
C. IVLIO · DIVI · AVGVSTI · L · GELOTI · QVI · OMNI · TEMPORE
MVNICIP · VEIOS · NON · SOLVM · CONSILIO · ET · GRATIA · ADIVVERIT
SED · ETIAM · IMPENSIS · SVIS · ET · PER · FILIVM · SVVM · CELEBRARI
VOLVERIT · HONOREM · EI · IVSTISSIMVM · DECERNI · VT
AVGVSTALIVM · NVMERO · HABEATVR · AEQVE · AC · SI · EO
HONORE · VSVS · SIT · LICEATQVE · EI · OMNIBVS · SPECTACVLIS
MVNICIPIO · NOSTRO · BISELLIO · PROPRIO · INTER · AVGVS
TALES · CONSIDERE · CENISQVE · OMNIBVS · PVBLICIS
INTER · CENTVM · VIROS · INTERESSE? ITEMQVE · PLACERE
NE · QVOD . AB · EO · LIBERISQVE · EIVS · VECTIGAL · MVNICIPII
AVGVSTI. VEIENTIS · EXIGERETVR

ADFVERVNT

C· SCAEVIVS CVRIATIVS
L· PERPERNA PRISCVS
M· FLAVIVS RVFVS · Q
T· VETTIVS RVFVS · Q
M· TARQVITIVS SATVRNIN
L· MAECILIVS SCRVPVS
L· FAVONIVS LVCANVS

II VIR

GN· OCTAVIVS · SABINVS
T· SEMPRONIVS · GRACCVS
P ACVVIVS · P · F · TRO
C· VEIANVS · MAXIMVS
T· TARQVITIVS · RVFVS
C· IVLIVS · MERVLA

ACTVM

GAETVLICO · ET · CALVISIO · SABINO COS

Pagina autem 228. ſeq. eamdem illuſtrans inſcriptionem ſit ſtatuit: „Illud præcipuum conſideremus, quod „ ſi qua controverſia de ſitu Vejentanæ urbis remane„ bat, ea omnino ſublata eſt ex loco, unde lapis ef-

„ foſſus

„ fosus fuit, in meditullio nempe ambitus rupium,
„ & mœniorum, quæ munitionem constituebant,
„ & propè Junonis Argivæ templum inter Creme-
„ ram fluvium vulgo *la Valca*, & *Castrum Insulæ*
„ ad ipsam viam Vejentanam, quam a Cassia de-
„ ducit Tabula Pentigeriana, nosque ejus deflexum
„ ad VI. lapidem, hoc est a stadio uno ultra no-
„ vam s. Andreæ Ecclesiam, & reditum in Cas-
„ siam post alia III. a Veiis milliaria, ut & Holste-
„ nius adnotavit *ad Cluverium p.* 529. *lin. ult.* „ Quid hoc testimonio clarius? Diligentissimum autem, nulloque studio partium detentum, tamque præclaro monumento in hanc sententiam inductum Fabrettum (cui Holstenius, Nardiniusque præiverant, cuique Cellarius assentitur) postponere Dominico Mazzocchio Civitonico viro neque diligenti, neque ab studio partium alieno, neque veterum auctoritate nixo velle, idem est profecto ac amore duci patriæ, non veritatis.

II. Sed ubinam Vejentes antiqui fuerint, non æque curo. Sit enim vera, si volent adversarii, Eutropii sententia (modo error librariis non sit tribuendus) qui XVIII. mill. Vejos Roma abfuisse scribit *l.* I. *c.* XVII. Veii certe, qui iis temporibus nominantur, quibus Episcopi Vejentes florebant, XII. millia pass. Roma aberant. Nam ante medium V. seculum nulli Episcopi Vejentes in monumentis Ecclesiasticis commemorantur. Seculo VII. hoc est anno 680. Andreas Vejentanus Synodo Romanæ interfuit *tom.* III. *Concil. edit. Hard. pag.* 1138. Jam vero sub Honorio, Theodosioque Imperatoribus perfecta fuit tabula Peutingeriana, hoc est medio V. seculo. In ea autem tabula, ut paullo ante vidimus, Roma ad Vejos XII. mill.

paſſuum adnotantur. A Veiis ad Bacanas IX. A Bacanis ad Nepet oppidum via Amerina IX. Ab oppido Nepet ad Urbem Falerios mill. paſs. v. quot fere hoc tempore numerantur a Nepet urbe ad Falarim. Vide tabulam. Quod ſi v. ſeculo Vejentes XII. mill. paſs. aberant, ut certe eos abfuiſſe conſtat, ab urbe Roma, qui demum eſſe in Civitate Caſtellana Vejentanus Epiſcopus poterat, cum hæc *Civitas* XXXV. mill. paſs. ab Urbe diſtet?

III. Non aſſentior autem iis, qui Falarim ante ſeculum IX. everſam, ejuſque loco Civitatem Caſtellanam conditam, atque in hanc urbem Falaritanum Epiſcopatum fuiſſe tranſlatum jactant. Nam Anonymus Ravennas VII. ut dixi, aut (quod Symmachus Mazzocchius Capuanus vir ſummus animadvertit in præclaro *Comment. in Æn. tabulas Heracleenſes par.* II. *pag.*520. *edit. Neap. an.*1755.) VIII. ſeculi ſcriptor *Falaris* urbis poſt *Nepet* meminit, civitatis autem Caſtellanæ non item. Qua ex re ſequitur, cum is auctor ſcriberet, Falarim adhuc ſubſtitiſſe, Civitatis autem Caſtellanæ ne veſtigium quidem ullum fuiſſe. Atque Caſtellanæ quidem Antiſtes, cujus fit in Synodo Romana ſub Leone IV. *an.*853. *tom.*v. *Concilior. edit. Harduin. pag.* 79. mentio, quemque Fontaninius commemorat, Caſtri Felicitatis, hoc eſt Tifernas, non Civitatis Caſtellanæ, Epiſcopus fuit. Nam Tifernates *Caſtellani* jamuſque ab VIII. ſeculo appellabantur, ut conſtat ex epiſt. LX. Hadriani I. Papæ ad Carolum Magnum. „ Reginaldus, *inquit*, in eamdem Civita„ tem noſtram Caſtelli Felicitatis properans, eoſdem „ Caſtellanos abſtulit [1] „. Immo vero in Concilio Romano an. 1059. ſubſcribunt Epiſcopi D. Caſtellanenſis,

1 *Vide tom.*1. *Annal. Camald. pag.*364.

Pisanum
Malea
Adapiria
Sentinum
Sassina
Castellum Firmanum
Firmo vicenus
Fistiernasin
Fitinum
Adquas Suppias
Aqua viua
Adrianum
Amatia
Castello amarian.
Via Matrini
Palacros
Vasanas
Carcas.
Sutrio
Adquas Apollinaris
Castro nouo
Mindost.
Cenus collis
Punicum
Pyrgos
Alsium
Via Aurelia
Ponte

nenſis, & Hermannus Caſtellanus, qui certe Caſtellanus Tifernas fuit. *Vide tom.* VI. *Concil. edit. Hard. P.* I. *pag.* 1067. Quare miror Fontaninium tam fuiſſe parum hoc in genere diligentem, ut non animadverteret, eorum, qui Civitatis Caſtellanæ ante x. ſeculum meminerint, Scriptorum fuiſſe neminem, adeoque oſtendi nullo modo poſſe *Caſtellanum* illum Epiſcopum præfuiſſe Eccleſiæ Civitonicorum. Nam quod idem ait Fontaninius Falarim fuiſſe everſam ante x. ſeculum, vel ſeculo circiter IX. Falaritanumque Epiſcopum, qui eo tempore nominatur, non Falaritanæ urbis, quæ haud procul Nepet abeſſet, ſed Falerionis in Piceno fuiſſe Epiſcopum, falſum eſt. Extabat enim adhuc ſeculo XI. Falaris. Itaque an. 1068. Judex Falaritanus Diplomati Farfenſi ſubſcribit, quo in Diplomate fit etiam comitis Caſtellanæ Civitatis commemoratio. Quare poſt conditam Civitatem Caſtellanam extabat Falaris, judicemque habebat. Conſule Cl. Galletium libro inſcripto: Della città di Gabio &c. *pag.* 27. *edit. Romanæ an.* 1757. qui „ L'anno, „ *inquit*, 1064. al primo Luglio Ind. Pietro dativo, „ e notajo de Moniſterio Montis Soractis ſcrive un „ iſtromento, con cui Domnus Rainerius inclitus „ Comes, filius vero Domni Saxonis incliti Comitis „ de Comitatu Civitatis Caſtellanæ, & Domna Ste„ phania inclita Comitiſſa donano al Monaſterio di „ Farfa la Chieſa di s. Lorenzo di Carcari. Si ſotto„ ſcrivono fra gli altri Fenzo di Creſcenzo Giudice „ de Fallari „. Sed dicet fortaſſe quiſpiam, Epiſcopum Caſtellanenſem XI. ſeculo dictum etiam fuiſſe Epiſcopum Falaritanum, ut ex ſubſcriptione Dipl. Benedicti IX. an. 1038. quam profert *Ughell. tom.* I.

pag. 597. *edit. Venet.* intelligitur, quæ ſic habet: *Benedictus Falaritanæ & Caſtellanæ Epiſcopus*.

Ego vero eam ſubſcriptionem nihil ad rem pertinere ajo. Eſt enim plena difficultatum. Nam an. 1038. facta dicitur, hoc eſt Indict. VI. Benedicti IX. temporibus, Petri Epiſcopi s. Rufinæ cauſſa. At Petrus s. Rufinæ Antiſtes obiit anno 1035. ut ex ejus epitaphio, quod in templo ſancti Alexii Romæ extabat, referturque ab Ughellio *tom.* I. *De Epiſc. Portuenſibus, & Silvæ Candidæ pag.* 107. *edit. Venetæ & a Cl. Nerinio De Templo, & Coenobio s. Alexii p.* 177. *edit. Rom. an.* 1752. conſtat. Ac pro VI. Indictione II. aut III. ponendum Bollandiani *tom.* I. Junii *pag.* 98. ſuſpicantur. Verumtamen vereor, ut id perſuadere cuiquam poſſint. Quo enim modo *an.* 1033. hoc eſt Indict. illa II. vel III. Benedictum ſubſcripſiſſe diplomati Benedicti IX. credemus vivo Epiſcopo Falaritano Creſcentio, qui ab anno 1015. ad annum ſaltem 1037. Epiſcopatum Falaritanum obtinuit, ut conſtat ex Synodo Romana ſub Benedicto VIII. *tom.* VI. *Concilior. an.* 1015. ubi ſic habetur: *Ego Creſcentius Falaritanæ Eccleſiæ Epiſcopus*, & ex altera Synodo Romana ſub Benedicto IX. *ann.* 1037. *pag.* 916. *tom. eodem* quo loco ſubſcribit Creſcentius ipſe hoc modo: *Creſcentius Fallarenſis*? Quod ſi ſunt, qui Creſcentios duos ponendos putent, quorum alter præceſſerit Benedictum, alter Benedicto ſucceſſerit, jam hoc aſſequemur, non fuiſſe junctum Caſtellanenſem Epiſcopatui Falaritano, ut deinceps poſt Benedictum, qui Falaritani, iidem Caſtellanenſes Epiſcopi eſſent; cum Creſcentius Benedicti ſucceſſor, Falarenſem ſe, non

Ca-

Caſtellanenſem appellarit antiſtitem, rurſumque *an.* 1059. Caſtellanenſis Petrus apud Ughellum *ibid. pag.* 597. *num.* IV. Caſtellanenſem vocarit ſeſe, non vero Falaritanum. Fac autem Benedictus utroque Epiſcopatu potitus fuerit, ut dubium illud diploma Benedicti IX. poſtulat, an quidquam impediebat, quo minus unus, idemque Epiſcopus duas Eccleſias ita moderaretur, ut id juris in ſucceſſores non manaret? Extabat adhuc an. 1064. Falaris, ut ex monumento Farfenſi demonſtratum eſt. Itaque idem tunc Epiſcopus Eccleſiam Caſtellanenſem gubernabat, & Falaritanam, ut Colonienſis E. G. Ratisbonenſem. Deinceps vero ecquis demum Antiſtes Caſtellanenſium fuit, qui ſe Falaritanum diceret? Si autem poſt id tempus nullus fuit Antiſtes Caſtellanenſium, qui ſe Falaritanum appellaret, quibus argumentis effici poterit, Falaritanum Epiſcopatum fuiſſe tranſlatum in Caſtellanam Civitatem? Afferant adverſarii monumentum aliquod, quo evinci queat, id genus translationis, demonſtrarique attributa Caſtellanæ Eccleſiæ fuiſſe Privilegia Eccleſiæ Falaritanorum. Cum autem nullum proferant, fore ne quemquam tam ineptum putant, qui ipſis hæc ſine teſte jactantibus credendum arbitretur? An æquum id eſſe dicent, credi ſibi, qui nihil habeant monumentorum, non credi autem Hortanis manifeſtis teſtimoniis pro ſuæ Eccleſiæ vetuſtate pugnantibus? Sarzanenſes ecce Epiſcopi Lunenſis Eccleſiæ privilegiis gaudent, ſed ii ſemper Lunenſes etiam ſunt appellati, etſi Lunenſium urbis ne veſtigia quidem extent. Contra Caſtellanenſes Antiſtites poſt æquatam ſolo Falarim numquam ſibi adſumſerunt titulum Antiſtitum

tum Falaritanorum. Quod ſi, ob propinquitatem, ſibi Eccleſiæ Falaritanorum nomen, privilegiaque competere dixerint, jam hoc ſibi Viterbienſes aſſument, privilegiis ſe gaudere Eccleſiæ Ferentanorum, adeoque ſuum Epiſcopatum eſſe Tuſcanenſi antiquiorem defendent, quod tamen Innocentius III. vehementer negat. Nam ſi quod eſt decus Eccleſiæ Viterbienſis, id eſse totum ex Tuſcanenſi Eccleſia, cui adjuncta peculiari modo fuerat, non autem ex ulla alia, quæ ei propinqua, vetuſtiorque Tuſcanenſi fuiſſet, repetendum ſcribit. *Lib. enim* X. *epiſt.* CXXXIX. *tom.* II. *edit. Balutii Pariſ. an.* 1682. „ Ex Privilegio, „ *inquit*, felicis memoriæ C. Papæ prædeceſſoris noſtri cognovimus evidenter, quod ipſe fidem, & devotionem veſtram attendens de communi fratrum „ ſuorum conſilio Viterbienſe oppidum honorabili „ Civitatis nomine inſignivit, & Pontificalis Cathedræ dignitate donavit; auctoritate ſtatuens „ Apoſtolica, ut Viterbienſis Eccleſia cum Tuſcanenſi, Centumcellenſi, atque Bledanenſi (Bleranenſi) Pontificalem obtineret deinceps dignitatem. „ Nos autem, qui fidem, & devotionem veſtram „ ipſa præſentia corporali certius ſumus experti; „ beneficium pricipale plenius interpretari volentes, „ illam Viterbienſi Sedi erga Centumcellenſem, & „ Bledanenſem Diœceſes honorificentiam confirmamus, quam circa ipſas Tuſcanenſis ſedes dinoſcitur hactenus habuiſſe, cui Viterbienſis Eccleſia ſpecialiter eſt unita: ſtatu tamen illarum ſedium „ Centumcellenſis, & Bledanenſis in ſuo jure manente. Nulli ergo &c. „ Animadvertatis autem volo, Eccleſiam Viterbienſem, etſi *ſpecialiter* erat *unita* Eccleſiæ,

cleſiæ, ac ſedi Tuſcanenſi, nihilominus prælatam non fuiſſe Eccleſiis Centumcellenſi, atque Bleranæ ante Innocentii III. decretum, propterea quod ipſa per ſe Viterbienſis ſedes Centumcellenſi, atque Blerana eſſet recentior. Decreto autem Innocentii, ob Viterbienſium erga ſedem Apoſtolicam merita, prælatam poſtea fuiſſe. At junctam *ſpeciali modo* Eccleſiæ Falaritanæ Caſtellanenſem fuiſſe, quibus demum diplomatibus adverſarii umquam efficient? Fac autem juncta *ſpeciali modo Falaritanæ* fuerit Eccleſia Caſtellanenſis, an ullum *decretum* fuit a Pontificibus datum, ex quo præferri eam Hortanæ ob hanc cauſſam oportere, intelligeretur? At opus hoc certe decreto fuiſſet; alioqui cur decretum fuiſſet pro Viterbienſi ſede publicatum ab Innocentio? Cum autem nullum ejuſmodi decretum afferre Caſtellanenſes, Epiſtolam nullam, nullum monumentum poſſint, quid eſt, quod Falaritanæ Eccleſiæ cauſsa ſuam eſse ſedem Hortenſi præferendam putent? Demus tandem Epiſcopum Caſtellanenſem eſse etiam Falaritanum. An idcirco erit Caſtellanenſis Epiſcopatus Hortano vetuſtior? Ecquod enim documentum extat Eccleſiæ Falaritanæ ante VI. ſeculum? At extat Eccleſiæ Hortanæ ſeculo IV. perfectum monumentum Epiſcopi Lanni.

IV. Extremum eſt, ut breviter de Caſtro Felicitatis agam. Hujus jam vigebant ſeculo Eccleſiæ VIII. Epiſcopi. At Hortanorum jam uſque a ſeculo IV. Antiſtites commemorantur. Grandius Monachus Camaldulenſis *in Appendic. ad epiſt. ad Pandect. &c. pag.* 105. ſententiam deſcribit *anno* 715. latam, in qua *Theodori Epiſcopi Caſtri Felicitatis fit mentio*. Eamdem profert Muratorius *tom.* VI. *Antiq.*

Me-

Medii Aevi pag. 368. *edit. Mediol. an.* 1742. Rurſum *an.* 752. Tacipertus Epiſcopus Caſtri Felicitatis in *Bulla Stephani Papæ apud Muratorium ibid. pag.* 387. commemoratur. Subſcripſit inde Synodo Romanæ *an.* 826. *tom.* V. *Concilior. edit. Hard. Pariſ. pag.* 61. *Stabilis Epiſcopus Caſtelli Felicitatis*. Mitto ceteros, qui poſt in Monumentis Eccleſiaſticis nominati ſunt. Conſer interea *Annales Camald. tom.* I. *pag.*364. *ſeq. edit. Venetæ an.* 1755. Quamobrem ſi Caſtri Felicitatis Epiſcopi, iidem atque Caſtellanenſes fuiſſent, vetuſtate tamen ab Hortenſibus ſuperarentur. Quamquam Caſtrum Felicitatis non Civitatem Caſtellanam, ſed Tifernum fuiſſe arbitror. Nam Tifernum Civitas etiam Caſtelli dicitur, ſeculoque VII. appellabatur (ut ex Anonymo Ravennate *pag.* 223. *edit. Pariſ. an.* 1688. conſtat) *Feliciſſimum*, qua ex appellatione *Feliciſſimi* orta eſt *Caſtri* ſeu *Caſtelli felicitatis* appellatio. Clariſſimi viri Mittarellius, & Goſtadonius *in Annalibus Camaldulenſibus t.*I. *pag.*364. *&* 365. „ In Judicio, *inquiunt*, nonnullorum Epiſ„ coporum circa ſupra relatam controverſiam Eccle„ ſiarum Aretinæ, & Senenſis lato *an.* 1029. & ex „ tabulario S. Benedicti Aretii a Grandio edito, „ quod iterum produxit *Muratorius tom.* VI. *col.*347. „ *Antiq. med. ævi* memoratur Petrus Caſtri Felicita„ tis Epiſcopus, ad quem locum idem Grandius „ *pag.* 127. conjecturam ſuam priſtinam corrigit, „ & Epiſcopum Caſtri Felicitatis eumdem habendum „ eſſe aſſerit cum Caſtellano, ſed clarius in Animad„ verſionibus *pag.* 269. ad calcem operis concludit: „ Epiſcopos hos Caſtri Felicitatis Caſtellanos eſſe, „ ſed non ejus Eccleſiæ, quæ eſt unita (ut putabat)

„ cum

„ cum Falaritana, ſed Tiphernates „. In eadem ſententia verſatur Berretta vir eruditiſſimus in *Geogr. Med. Ævi* apud Murator. initio *tom.* x. *Scriptor. Rer. Italicar. pag.* CCVIII. & CCIX. Jam vero quis umquam reperitur veterum Scriptorum, qui *Civitatem Caſtellanam*, aut *Caſtrum*, aut *Feliciſſimam*, aut *Felicitatis* vocaverit. Sed dicet quiſpiam: Cencius Camerarius, qui anno 1208. Librum de *Cenſibus Eccl. Romanæ* ſcripſit, quem librum in *tom.* v. *Antiquitatum Medii Ævi* tranſtulit Muratorius *col.* 859. ſic ſtatuit: „ In Epiſcopatu „ Civitatis Caſtellanæ, ipſa civitas, quæ antiquitus „ vocabatur *Caſtrum Felicitatis &c.* „ Auctore igitur Cencio Camerario *Caſtrum Felicitatis* idem atque *Civitas Caſtellana* fuit. Verum nihil eſt quod expedire tam facile poſſim. Principio enim oſtendendum ab adverſariis eſt, verba hæc Cencio Camerario, non recentiori cuipiam ſcriptori tribui oportere. Nam adjuncta quædam libro de Cenſibus fuiſſe conſtat Innocentii IV., Alexandri IV., & Nicolai IV. temporibus. *Pag.* enim 854. ſic habetur. „ Dominus Ray- „ naldus Maximi de.... nepos Domini Alexandri „ Papæ IV. pro omnibus redditibus, & proventi- „ bus, ceteriſque juribus, & bonis, quæ a Roma- „ na Eccleſia obtinet in Caſtro de Trebis, debet unum „ obolum aureum in feſto omnium Sanctorum &c. „ & *pag.* 864. „ Johannes de Monacho familiaris D. Ægi- „ dii Cardinalis debet annuatim unum obolum impe- „ rialem pro feudo, quem tenet ab Eccleſia Roma- „ na in Caſtro Bothoniæ, & vocatur Harmania. Et „ habuit feudum ipſum tempore Domini Papæ In- „ nocentii IV. anno ejus IIII. „ *Pag.* 868. „ Anno Do- „ mini 1288. quarto nonas Septembris Pontificatus

„ D. Nicolaï Papæ IV. Anno I. Ordo Humiliatorum „ per eumdem Dominum Papam exemptus, & factus „ eſt cenſualis in duobus libris de auro fino ſolvendis „ Cameræ Sedis Apoſtolicæ annuatim prædicto die „. Sed patiar, Cencio verba illa attribui oportere; modo hoc mihi concedatur, quod negari nullo modo poteſt; eum qui in Rom. Eccl. *Cenſibus*, rebuſque ſuæ ætatis deſcribendis tam fuerit accuratus, minus peritum antiquitatis eſſe habendum. *Milevium* enim cum *Melita* Inſula turbat, ac miſcet: *in Epiſcopatu*, ſcribens, *Milevitano*, *pag.* 854. At *Milevium* in Numidia Provincia ſitum erat, *Melita* autem numquam apud antiquos *Milevii* hæſit nomen. Quid? quod multa de æneo M. Aurelii Antonini equo, qui nunc in media area Capitolii viſitur, narret, quæ legi ſine riſu non poſſint? Ita fit, ut Ciampinius *De ſacris Ædificiis cap.* II. *pag.* 20. *ſeq. edit. Rom. an.* 1693. ſcribat: „ De hac ſtatua differuimus ſupra, fere in hujus „ capitis initio, ubi diximus etiam, Conſtantini „ ſtatuam retroactis ſeculis appellatam fuiſſe. Notitiam hanc, ſive potius fabellam ex *Cencii Camerarii Mſ.* deſumpſimus, quæ cum ſit admodum curioſa, & illius ſæculi, in quo Camerarius floruit, „ ſimplicitatem redoleat, eam, prout auctor iſte pauciſſimis notus enarrat, tranſcribere in lectoris gratiam ducimus, quæ *cap.* 37. ſic habet: *Quare factus eſt equus, qui dicitur Conſtantini? Lateranis eſt quidam Caballus æneus, qui dicitur Conſtantini; ſed non ita eſt, quia quicumque voluerit veritatem cognoſcere, hoc perlegat. Tempore Conſulum, & Senatoruu quidam Rex potentiſſimus de Orientis partibus Italiam venit, & ex parte Laterani Romam obſedit, multa ſtrage, & bello popu-*

populum Romanum afflixit. Tunc quidam armiger magnæ famæ & virtutis audax, & prudens surrexit, qui dixit Consulibus, & Senatoribus, si esset, qui liberaret vos de hac tribulatione, quid a Senatu promereretur? Qui respondentes dixerunt, quidquid ipse poposcerit, mox obtinebit: qui ait eis, date mihi triginta millia sestertia, & memoriam victoriæ mihi facietis post peractum bellum, & optimum equum; qui promiserunt se facturos quidquid ipse petierat: qui ait media nocte surgite, & omnes armamini, & state intra muros in specula, & quidquid vobis dixero facietis. Et illi continuo fecerunt imperata, qui ascendit equum sine sella, & tulit falcem: per plurimas enim noctes viderat illum regem ad pedem cujusdam arboris pro necessario venire, in cujus adventu cocobaja, quæ in arbore sedebat, semper cantabat: ille vero exivit urbem, & fecit herbam, quam in fascem religatam portabat ante se more scutiferi, qui statim, ut audivit cocobajam cantantem, accessit propius, & cognovit illum regem venisse ad arborem. Ivit ergo contra eum, qui jam peregerat necessaria. Socii, qui erant cum rege, putabant illum esse suorum, & coeperunt clamare, ut ipse auferret se de via ante regem; sed ille non dimittens propter eos, fingens se de loco abire, junxit se regi, & pro fortitudine sua illis omnibus spretis, vi arripuit regem, & portavit eum. Mox cum venisset ad muros civitatis, coepit clamare, exite foras, & interficite omnem exercitum regis, quia ecce ipsum teneo captivum; qui exeuntes alios interfecerunt, alios in fugam miserunt. Unde Romani innumerabile pondus auri, & argenti habuerunt .... Et (fecerunt) equum æneum pro memoria deauratum, & sine sella ipso desuper residente, extenta manu dextra, qua coeperat regem. In capite Equi memoriam co-

cobajæ ad cantum cujus victoriam fecerant„. Scriptori ne XIII. ſeculi, qui patrias ignoraret, perſpectas fuiſſe Caſtellanenſes antiquitates credam? Equidem Benedicto VIII. P. M. aſſentior, cujus adhuc ætate appellatio Caſtri Felicitatis in uſu erat. Is autem in ea Bulla, quam anno 1013. ad Rodericum Abbatem Monaſterii Burgenſis s. Sepulcri dedit, ſcribit id Monaſterium fuiſſe in territorio, quod vocant, Caſtri Felicitatis, in eo loco qui dicitur Nociati. Qua de re videndus omnino Leo X. in Bulla *Erect. Burg. Epiſc. Apud Ughell. to.* III. *p.* 195. *edit. Venet. an.* 1718. jam Burgenſe s. Sepulcri Monaſterium, oppidumque ipſum s. Sepulcri VIII. circ. p. m. Tiferno diſtat. Rurſum idem ipſe Benedictus *ibid. to.* I. *Annal. Camald. in App. n.* XCII. *p.* 212. *ſeq.* inter loca, quæ poſita *infra Caſtrum Felicitatis*, eſſe dixit, quæque dono Monaſterio eidem dedit, *Nobule* nominat, qui locus etiamnum *Novole* appellatur, ac mille circiter paſſ. Tiferno abeſt. Quid ſi ex diplomatibus Pontificum, & Imperatorum liqueat, non multa paſſuum millia Caſtrum Felicitatis Arretio, atque Cortona abfuiſſe? Tifernum autem Cortona XVIII. mill. paſſ. ex parte una, atque ex alia XVIII. item m. p. Arretio diſtat, ut merito dictum ab Eruditiſſimo Berretta Monacho Caſinenſi fuerit, ſitum fuiſſe Caſtrum Felicitatis inter Arretium, & Cortonam. *Tom.* X. *Scriptor. rerum Italicar. Murator. p.* CCVIII. *ſeqq.* Ita fit, ut Caſtrum Felicitatis in veteribus diplomatibus cum Arretio, Cortona, Cluſio, quæ urbs XX. circ. millia paſs. Cortona diſtat, una nominetur. Confer locum Hadriani Papæ I. quem paullo ante deſcripſi. In Privilegio quoque Lotharii Imperatoris anno 843. Capitulo Canonicorum Arretinorum

rum conceditur *Villa* quædam, *quæ vocatur Caminina, & consistit in Castro Felicitatis, cum Ecclesia, quæ constructa est in honore B. Andreæ Apostoli*. Apud *Murat. tom.* v. *Anquit. med. ævi col.* 195. *Ejusd. edit.* Ex verbis autem Lotharii dignoscitur, *in Castro Felicitatis* aliquid esse dicere, idem tunc aliquando fuisse, atque *esse* in *territorio Castri Felicitatis* affirmare. Alioqui *Villam in Castro Felicitatis esse* numquam Lotharius scripsisset. Præterea Berengarius Imperator *an.* 916. *confirmavit* Ecclesiæ Arretinæ *omnia, & in omnibus in singulis comitatibus posita, id est in Arretino, Senense, Florentino, atque in Clusiano, & Castro Felicitatis. Murat. tom.* v. *antiq. med. ævi pag.* 271. Atque ex iis quidem omnibus, quæ disputata hactenus sunt, planè liquet, injuria Castellanenses, contra vetera monumenta, & contra jus fasque omne Hortanis antiquitatis decus deripere conari.

FINIS

ADDENDA, ET EMENDANDA.

Pag. 67. lin. 21. *Ind.* adde IV. lin. 28. *Fenzo* corrige *Teuzo*. P. 68. lin. 16. *an.* 1033. adde *post sextilem mensem, ut inchoandæ Constantinopolitanæ, Imperialisque indictionis ratio postulat, vel an.* 1034. *aut* 1035.

NOS F. JOHANNES THOMAS DE BOXADORS

SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSOR

Ac totius Ordinis Prædicatorum Humilis
Magister Generalis, & Servus.

HArum serie, nostrique auctoritate officii facultatem, quantum in nobis est, concedimus tibi Ad. R. P. M. Fratri Thomæ Mariæ Mamachio Provinciæ nostræ Romanæ Theologo Casanatensi, ut possis typis mandare librum, cui titulus: *De Episcopatus Hortani Antiquitate*, de mandato nostro revisum, & approbatum a duobus Ordinis nostri Theologis, servatis de jure servandis. In nom. Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. In quorum fidem &c.

Datum Romæ in Conventu s. Mariæ super Minervam die 10. Januarii 1759.

F. JOH. THOMAS DE BOXADORS
Magister Ordinis.

Regist. fol. 12.

F. Thomas Ignatius Natta Sac. Th. Mag.
Provinc. Scotiæ, & Socius.

AP-

APPROBATIONES

JUssu Reverendiſſimi P. F. Johannis Thomæ de Boxadors Magiſtri Generalis totius Ord. Præd. legimus opuſculum, cujus hæc eſt inſcriptio. *F. Thomæ Mariæ Mamachii Ord. Præd. De Epiſcopatus Hortani Antiquit. liber ſingularis &c.* illudque (cum nihil, quod ab Orthodoxa Religione, boniſque moribus ſit alienum, contineat) probavimus, atque in lucem edi poſſe cenſuimus. Dat. Romæ in Cœnob. s. Mariæ ſuper Minervam VI. Id. Januar. 1759.

F. J. B. Audiffredi Bibliothecarius Caſanat.
F. Dominicus Vincentius M. Bertucci S.T.M.

JUssu Reverendiſſimi P. Joſephi Auguſtini Orſii S. P. A. Magiſtri legi librum inſcriptum: *F. Thomæ Mariæ Mamachii Ord. Præd. de Epiſcopatus Hortani Antiquitate liber ſingularis*, in eoque nihil deprehendi. quod ab Orthodoxæ Religionis decretis, morumque rectis regulis diſcrepet. Immo vero tam accurate, vereque de Epiſcopatus ejuſdem Hortani vetuſtate in eo agitur, ut nihil ſupra deſiderari poſſit. Dabam in domo Oratorii s. Hieronymi Charitatis die 8. Jan. an. 1759.

Joſephus Catalanus ejuſdem Oratorii Presb.

HOrtanis Antiquitatibus a Cl. ſummoque viro Juſto Fontanino Archiepiſcopo Ancyrano egregiè illuſtratis non levis accedit Mantiſſa ſtudio & labore V. Cl. Thomæ M. Mamachii, qui librum ſingularem *De Hortani Epiſcopatus Antiquitate* omnibus plane numeris abſolutum confecit. Hunc itaque cum juſſu, mandatove Reverendiſſimi S. P. A. Magiſtri attente legerim, nihil in eo me reperiſſe profiteor, quod non & ſacris Catholicæ Eccleſiæ dogmatibus, & ſeveriori morum diſciplinæ apprime conveniat. Quinimmo ipſum utiliſſimum fore cenſeo ad coercendam Scriptorum quorumdam licentiam, qui inanibus vulgi rumoribus, atque anilibus fabulis permoti Hortani Epiſcopatus Antiquitatem luce meridiana clariorem in dubium revocare auſi ſunt. Ita ſentio. Romæ nonis Januarii A. D. CIↃIↃCCLVIIII.

Conſtantinus Ruggerius Biblioth. Imperiali Præf.

IMPRIMATUR

Si videbitur Rmo P. M. S. Palatii Apoſtolici.

F.M. de Rubeis Pat. Conſt. Vic.

IMPRIMATUR

Fr. Vincentius Elena O. P. Rmo P. Mag. Sacr. Pal. Apoſt. Soc.

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Mamachi, Tommaso Maria,

De episcopatus Hortani antiquitate ad Hortanos cives liber singularis

Roma 1759
4 Ital. 273 r
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10052042-5